דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו״כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.6 פלארין,
האלביאָהריג —.3 „
פירטעליאָהריג 1,50 „
דייטשלאנד —.10 מארק,
ארץ ישראל —.12 פראנק,
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

קראקויא, שבט תר״ס. נומר 2. Krakau. 18 Jänner 1900.

ה. תר״ס ← וואכען-קאלענדער (לוח) ← 1900

די טעג פון חודש	וואָך	שבט (דעקאבר) יאנואר-סטיצען	נייער ס. יאנואר	אלט. ס. יאנואר
כא	זונטאג		21	9
כב	מאנטאג		22	10
כג	דינסטאג		23	11
כד	מיטוואך		24	12
כה	דאנערס.		25	13
כו	פרייטאג		26	14
כז	שבת	משפטים, מעבענשט ראש חודש אדר א׳.	27	15

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
כב	ג תשצט	קיסר קאליגולא האט צוריק גענומען די גזרה פון אויפשטעלען זיין בילד אין בית המקדש.
כג	ה.תרכד	געשטאָרבען דער בערלינער רב ר׳ יחיאל מיכל זק״ש.
כד	ה.תר״ך	געשטאָרבען אין קרעמעניץ ר׳ יצחק בער לעווינזאהן (ריב״ל).
כה	ה.תרמג	געשטאָרבען אין קעניגסבערג הג׳ ר׳ ישראל ליפקין סאלאנטער.
כו	ה.רמ״א	זענען פערברענט געוואָרען אויף קדוש השם 17 אנוסים אין שפאניען.

אינהאלט:

א) דאָס פאָלק און די אינטעליגענץ. ד״ר ש. בערנפעלד.
ב) ציוניזם און פראָגרעס. (.)
ג) בריעף צו דער עלטער באבע. ב. שמואליק.
ד) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.
ה) צייטונגס-שטימען. א. ע.
ו) יודישע שטעדט און שטעדטליך. אמת.
ז) די יודישע וועלט.
ח) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ט) מיין ליעד. געדיכט. מ. קאפלאן.
י) * * * געדיכט. א. רייזען.
יא) קאליקעס. ערצעהלונג. ס. ספעקטאר.
יב) יודישע געשיכטע. —ן.
יג) מיליאָנען. פעלעטאָן. שלום עליכם.

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Dietelsgasse 45.

אין ווארשא:
Verlag ,,Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür II.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6.

אין לאָדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד“ איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער:
1920 a Nachtrag VII.

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכען וויין און קאניאק

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירינג.

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

איז די וויינגערטנער

פון די

יודישעקאלאניעם

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאניאק איז גאנץ איבריג, ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פון די גראָססטע אבכליטע פיר איינציג נאטירליך און ריין און קעננען קאָנקורירען מיט דיא בעסטע פראנצאָזישע או אנדערע אויסלאַנדישע פיינסטע סאָרטען“.

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ״ 2, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פיר בריעף: **Товаричество Кармелъ Варшава.** פיר טעלעגראממען: **Варшава Кармелъ.**

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעוסקאיא אין דעם הויז פון ה׳ כארבאש:

אדרעססע פיר בריעף: **Товарищество Кармелъ Одесса.** פיר טעלעגראממען: **Одесса Кармелъ.**

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאיקא

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

☛ כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאָניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר א זערע וויינען און קאָניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאָמבע פון „כרמל“.

„НИВА“

ДАЕТЪ ВЪ ТЕЧЕНІЕ

одного 1900 года

своимъ подписчикамъ

безплатно

Подписчики «НИВЫ» получатъ въ **1900** г.:

52 №№ журнала «НИВА» (до 1500 столбцовъ текста и 500 гравюръ),

12 ТОМОВЪ ПОЛНАГО СОБРАНІЯ СОЧИНЕНІЙ Н. В ГОГОЛЯ, которое будетъ **весьма значительно дополнено** матеріаломъ, не помѣщеннымъ въ послѣднихъ изданіяхъ соч. Гоголя, и будетъ отпечатано на хорошей **бѣлой глазированной** бумагѣ.

12 КНИГЪ «ЕЖЕМѢСЯЧНЫХЪ ЛИТЕРАТ. ПРИЛОЖЕНІЙ» (романы, повѣсти, разсказы, популярно-научныя статьи и проч. современныхъ авторовъ),

12 №№ «ПАРИЖСКИХЪ МОДЪ» (до **300 модныхъ** гравюръ по послѣднимъ фасонамъ лучшихъ мастеровъ),

„ПОДПИСНАЯ ЦѢНА НИВЫ“

на годъ со всѣми приложеніями:

Безъ доставки въ СПБ. **5 р. 50 к.**	Съ перес. во всѣ города и мѣстн. Россіи . . . **7 р.**
Съ доставкою въ СПБ. **6 р. 50 к.**	
Безъ доставки: 1) въ Москвѣ, въ Конторѣ Н. Печковской **6 р. 25 к.**; 2) Въ Одессѣ, въ книжн. магаз. «Образованіе»—**6 р. 50 к.**	За границу—**10 р.** Разсрочка платежа въ **2** и **3** срока.

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

Н. В. ГОГОЛЯ

СЪ ПОРТРЕТОМЪ, ФАКСИМИЛЕ и АВТОГРАФОМЪ.

12 №№ **рукодѣльныхъ и выпильныхъ работъ и выкроекъ въ натуральную величину** (около 600 рисунк. и чертеж.).

СТѢННОЙ КАЛЕНДАРЬ на 1900 г., печатан. **красками.**

Подробное иллюстрированное объявленіе высылается безплатно.

Требованія адресовать въ Главную Контору журн. **«НИВА»**, С.-Петербургъ, **Малая Морская**, 22.

II. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 2.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל,
פיערטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.6 פלארין,
האלביאהריג —.3 "
פירטעליאהריג 1,50 "
דייטשלאנד —.10 מארק,
ארץ ישראל —.12 פראנק,
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

Krakau, 18. Jänner 1900. נומער 2. קראקויא, שבט תר"ס.

דאס פאלק און די אינטעליגענץ.

אין דער לעצטער צייט איז ביי אונז אין דייטשלאנד פיעל דעריבער געשריבען געווארען, צו בעווייזען, דאס מיר יודען זענען נאך א פאלק, האטש מיר זענען צערשטרייט און פערוואנגעלט אזוי פיעל יאהר אין אלע לענדער פון דער וועלט. מען ברענגט ראיות פון דער געשיכטע און דער פילאזאפיע, דאס מיר האבען טאקע נישט אויפגעהערט תמיד צו זיין א פאלק, אבער וואס נוצען אונז די ראיות, דער עיקר איז דערביי דאס געפיהל, אויב מיר ווילען זיין און בלייבען א פאלק. און ווען מיר ווילען שוין יא זיין א פאלק מוזען מיר אלערערשטענס א פאלק האבען. דען וואס הייסט דאס א פאלק? שוין אונזערע חכמים האבען פארצייטען דאס יודישע פאלק געלויבט, דאס אין איהם זענען פערהאנען אלע קלאסען וואס געהערען צו א פאלק: תלמידי חכמים, בעלי בתים און סוחרים, און אויך פשוט'ע יודען, פראסטער עולם, וואס מען רופט געוועהנליך המון־עם. דאס איז אודאי אמת און ריכטיג, אבער מען קען היינט די זאך נאך ווייטער בעטראכטען און מען וועט געפינען, דאס דער עיקר איז פארט דער המון־עם, די קליינע קרעמער, בעלי מלאכות, ארבייטער, אקערבויער, משרתים, וואס האבען ביי אונז קיין גרויס חשיבות נישט. א פאלק אהן תלמידי חכמים איז אונגעלערנט און אונגעבילדעט. דאס איז אבער נאך גאר קיין גרויס אומגליק נישט. אזא פאלק ווערט נישט אלט און כל זמן מען איז נאך יונג קען מען דאך נאך לערנען. אויך א פאלק אהן בעלי בתים, אהן סוחרים און פאבריקאנטען, אהן אינדוסטריע און רייכקייט איז נישט אזוי אומגליקליך, עס איז אארימעס פאלק וואס קען נאך רייך ווערען, און ארימקייט איז גאר קיין שאנד נישט. אבער א פאלק פון לויטער געלערנטע און סוחרים אהן א המון־עם, אהן א פראסטען עולם, אהן ארבייטער און בעלי מלאכות איז א מין בריה וואס קען נישט לאנג בעשטעהן. א פאלק מוז זיין ווי א מענשליכער גוף וואס אין איהם זענען דא אלע איברים! קאפ, הארץ, הענד און פיס און די איבריגע איברים. עס איז אבער נאך נישט גענוג, דאס אלע איברים זאלען עקזיסטירען, זיי מוזען אויך זיין צוזאמען געוואקסען, צוזאמען געהערען, צוזאמען פערבונדען, מע רופט דאס אין דער וויסענשאפט: ארגאניש פערבונדען, א ארגאנישער קערפער.

היינט לאמיר זעהן, אויב מיר יודען אין איצטיגער צייט זענען א פאלק? איך וויל גאר נישט ריידען פון אונזערע ברידער אין מערב־אייראפא. זיי זענען נישט קיין פאלק און קענען אויך קיין פאלק נישט זיין, ווייל זיי פעהלט דער המון־עם, דער פשוט'ער עולם פון דער ארבייטענדער קלאס, פון די בעלי־מלאכות, דערפאר איז ביי אונז אין מערב־אייראפא אזוי שוואך דאס פאלקסגעפיהל און די יודישקייט הויבט אהן ביסליכווייס צו פאלען. ביי אנדערע פעלקער האבען די העכערע קלאסען פון וואנען צו שעפען כחות, פון דעם פשוט'ן פאלק, פון די ארבייטער און אקערבויער וואס וואהנען אין די דערפער. איך קען א סך פאמיליען אין דייטשלאנד וועלכע קומען ארויס פון המון עם און זיי געבען דערמיט צו דער אריסטאקראטיע נייע כחות. דער זיידע איז נאך געוועזען א פשוט'ר מענש, א בעל מלאכה, א ארבייטער, א בויער, א דיענער; די באבע א דיענסטמיידיל, זייער זוהן איז שוין אויפגעקומען און איז געווארען א שטיקיל מענש און האט א בכבוד'ע פרוי גענומען. זיי האבען זייערע קינדער געגעבען שטודירען און פון זיי זענען געווארען גרויסע לייט, פראפעסארען, פאבריקאנטען, גרויסע סוחרים, הויכע בעאמטע. די דייטשען האלטען ניט פיעל פון יחוס. אזוינע מענשען קענען זיך מתחתן זיין מיט די העכסטע קלאסען און ברענגען צו זיי זייערע פרישע קרעפטען, זייערע נייע כחות. דאס אלעס איז ביי אונז אין מערב־אייראפא ניט דא. מיר האבען ניט קיין פאלק און געפינען ניט קיין נייע כחות. אודאי זענען אויך דא ביי אונז אויפגעקומענע לייט, אבער נישט פון פאלק, דער טאטע איז געוועזען א קליין סוחר'ל, דער זוהן איז א גרויסער סוחר; דער טאטע האט געהאנדעלט מיט אלטע קליידער, דער זוהן האנדעלט מיט נייע קליידער, מיט בריליאנטען אדער דרעהט זיך ארום אויף דער בערזע און איז א גרויסער בעל דבר. דער טאטע איז געוועזען א רב אדער א מלמד און דער זוהן איז א פראפעסאר. דאס אלעס איז אבער נור איין שטייגער, נור איין קלאס פון מענשען. — אין רוסלאנד, פוילין, גאליציען און רומעניען איז פערהאנען א אמת'ר פאלק, אבער מיר קעהרען זיך מיט איהם גאר נישט אן, מיר שעמען זיך מיט איהם. און ווען מיר זענען זיך שוין אביסעל מקרב צו אונזער פאלק מיינען מיר, דאס מיר טהוען א גרויסע מצוה. עס קומט אונז דערפאר א „יישר כח", א שענעם דאנק. מיר ווייסען נישט, דאס מיר האבען דעם פשוט'ן עולם מעהר נייטהיג אלס דער פשוט'ר עולם אונז. מיט אונזער המון־עם האבען מיר זיך אודאי נישט צו שעמען; ער איז פיעל בעסער אלס דער המון ביי זיי. איך וויל גאר נישט חנפ'נען, אודאי געפינט זיך אויך ביי אונז א סך שלעכטע מענשען, גנבים, שווינדלער, גזזינדעל אלער ארט. אבער אין אמת'ן געהערען ניט אזוינע צום אייגענטליכען פאלק. אונזער ארים פאלק ארבייט און הארעוועט ביטער און שווער, זיי זענען פשוט'ע ארבייטער, בעלי־מלאכות, משרתים, לאסט־טרעגער, זיי טרינקען נישט און זענען נישט אויסגעלאסען אזוי ווי דער גרויסער המון אין די גרויסע אייראפאישע שטעדט. זיי זענען זיך מקריב פאר די ערציהונג פון זייערע קינדער און האלטען טייער עהרליכקייט און גוטע יודישקייט; אמת דער המון־עם ווייס ניט פון דרך־ארץ, ווייס ניט ווי צו רעדען מיט א געבילדעטען, קען נישט טאנצען, האט קיין פראק און קיין גלאסירטע האנדשוה. אבער מיינט איהר דאס דער גרויסשטעדטישער המון אין אייראפא איז בעסער? מיינט איהר, איהם קען מען לאדען צום באל? אונזער המון איז דאך האטש ניט אזוי גראב, פערשכורט ניט זיין ביסעל פערדינסט, שיקט ניט

זיינע טעכטער אויפ׳ן גאס, און ווען עס קומט יאָ דאָס אַמאָל פאָר, איז עס אודאי א גרויסע זעלטענהייט. היינט פאָר וואָס שעמט זיך אונזערע אַריסטאָקראַטיע און אונזער אינטעליגענץ מיט דעם פאָלק? און מיר ריידען פון דעם יודישען פאָלק? האָבען מיר א פאָלק? יאָ. מיר האָבען א פאָלק, אָבער מיר זענען פרעמד צו איהם און מיר האָבען פון איהם גאָר קיין נוצען. דאס פאָלק אָהן אונז איז אונגעבילדעט און אָרים, אָבער מיר אָהן דעם פאָלק זענען גאר נישט. מיר זענען צוזאמען מיט דעם פאָלק, אָבער נישט מיט איהם אָרגאַניש פערבונדען, עס קומט מיר פאָר ווי א זאק ארבעס, אַט זענען די ארבעס צוזאַמען אָבער זיי קעהרען זיך נישט אָן איינער מיט דעם אַנדערן. אונזער אחדות איז אפשר אין די צרות וואָס מיר ליידען אַלס יודען, איינער מעהר און דער אַנדערער וועניגער,— ווייטער קען איינער דעם אַנדערן ניט.

אין דער אמתע׳ן איז דאס א אַלטער חסרון פון אונז יודען, א אַלטע קרענק, דאס מיר שעמען זיך מיט דעם בעל מלאכה, מיט דעם פשוט׳ן מענשען, האָטש אונזערע גרויסע חכמים האָבען תמיד געלויבט דעם נהנה מיגיע כפו, דעם וואָס לעבט פון זיין שווערער אַרבייט. ביי אונז האָט די אינטעליגענץ תמיד א מין גאוה געהאט געגען דעם המון־עם, אַלס ער וואָלט גאָר נישט געהערט צום כלל ישראל. נאר אין די אַלטע צייטען איז דאָס נאָך ניט אַזוי שעדליך געווען: די תלמידי חכמים און לומדים האָבען זיך אַוועקגעלאָזט פונ׳ם פאָלק, אָבער דאס פאָלק האָט גרויס דרך־ארץ געהאַט פאר די תלמידי חכמים און איז זיי טאַקי נאָכגעלאָפען, היינט האָט אויך דאס אויפגעהערט. די אינטעליגענץ איז פרעמד צום פאָלק און דאס פאָלק איז אויך פרעמד צו דער אינטעליגענץ. ווי קען אונזער נאַציאָן א קיום האָבען? א נאַציאָנאַלע בעוועגונג קען נור פונ׳ם פאָלק ארויסקומען. דאָס האָבען מיר געזעהן אין דער געשיכטע פון אַלע פעלקער, וואָס זענען אין דעם לעצטען יאָהרהונדערט צום לעבען אויפגעוועקט. פאַר א יאָהר זעכציג צוריק האָט מען אין בעהמען גאָר קיין טשעכיש ניט געקענט, נור דאס ניעדריגע פאָלק אַליין האָט נאָך די נאַציאָנאַלע שפּראַך געשפּראָכען. א ליטעראַטור האָט די טשעכישע שפּראַך גאָר נישט געהאַט. אָבער מיט איינמאָל האָט אָנגעהויבען די אינטעליגענץ אויפצופרישען די נאַציאָנאַלע שפּראַך און פון דער שפּראַך איז געוואָרען די נאַציאָנאַלע בעוועגונג, וואָס איז אַצונד אין עסטרייך אזוי מעכטיג און גרויס.

דאסזעלבע איז אויך געווען אין אונגאַרן, וואו פאַר א יאָהר אַכציג צוריק איז די נאַציאָנאלע שפּראַך געווען פערגעסען. די אינטעליגענץ האָט געשפּראָכען דייטש אָדער גאָר לאַטייניש, דער ניעדריגער עולם אונגאַריש. מיט דער צייט אָבער וואס די אינטעליגענץ האט זיך צוריקגעקעהרט צום פאָלק און האט אָנגעהויבען צו ריידען אין זיין שפּראַך האט זיך אויך די נאַציאָן צוריקגעקעהרט צום לעבען. אָבער ווען ביי אונז וועלען די געבילדעטע זיך האַלטען פאַר עפּיס בעסערס, פאַר אַריסטאָקראַטען און גרויסע לייט און זיך שעמען מיט זייערע אָרימע ברידער וועט ביי אונז קיינמאָל ניט ווערען א אמת׳ע נאַציאָנאַלע בעוועגונג. די אינטעליגענץ מוז צום פאָלק צוריקקעהרען און זיך מיט איהם איינס פיהלען. זי מוז דאָס פאָלק בעלעהרען און זיינע פיהרער זיין, אָבער אָהן גאוה און נישט עפּיס מיט דער מיינונג אַז זיי אַרבייטען פאַר דעם פאָלק. ווען איך רייד פון פאָלקסבעלעהרונג מיין איך אָבער ניט „השכלה"; מע זאָל דעם פאָלקסגלויבען ניט פערלאַכען און פערשפּאָטען ווי אונזערע פריהערע „משכילים" האָבען געטהון, און דאָמיט איז דאָס פאָלק נאָך פרעמדער צו אונז געוואָרען.

איך מיין מען זאָל געבען דעם פאָלק בעלעהרונג אין זיין שפּראַך, וואָס איהם קען ברייננגען נוצען, דער פשוט׳ר יוד זאָל וויסען דאָס וואָס ער מוז וויסען אַלס מענש און אַלס יוד. מיר מוזען אויך טראַכטען די לאַגע פון פאָלק צו פערבעסערן נאָך אונזערע כחות און נאָך אונזער מעגליכקייט, מיר מוזען הויבען אין פאָלק די מאָראַל און די ערציהונג, ווי אַלע ציוויליזירטע אומות טהוען. די אינטעליגענטע מענער פערשאַפען דעם פאָלק גוטע נוצליכע ביכער, צייטונגען, זיי קומען מיט דעם

פעלעטאָן.

מיליאָנען!

א נייער ראָמאַן פון דער יעהופעצער בערזע אין בריוולעך.

פון **שלום־עליכם.**

XIV.

שיינה שיינדיל פון מאזעפעווקע צו איהר מאַנן מנחם מענדיל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנק אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער. **צווייטענס** שרייב איך דיר, אַז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „איידער אַזוי צו פאָהרען איז שוין גלייכער געהן צו פוס". איך קען מיר פאָרשטעל־ען, אַז אָך און אַז וועה, ווער דיינע סוחרים זענען, אַז מע קומט זיך צונויף רעדען פון אַ וואַלד, וואָס טרעפט אָן „מיללי מילליאַסען", וואַרפט מען אַוועק האַק און פאַק און מען זעצט זיך אַנידער אויף אַ גאַנצער נאַכט שפּילען אין „אָקע", עס זאָל אייך אַזוי אָקען אין קאָפּ ווי עס אָקעט מיר אין האַרצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אַז מיין מאַן, וואָס האָט קיין מאָל ניט געוואוסט קיין צורה פון קיין קאָרט, זאָל ער אַצינד רעדען פון קאָרטען און פון דעם שענעם שפּיעל וואָס מע רופט זיי „פערדיל־מערדיל"! עס געהט דיר מעהר ניט אָפּ, מענדיל, צו דיינע זיידענע קליידער, אַז דו אַליין זאָלסט שוין אויך שפּילען מיט אַלע ווייבער אין דעם שענעם שפּיעל, ווערען א קאַרטיאָזשניק אויף דער עלטער! נאַ דיר גאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? דיין טאַטע האָט געהאַנדעלט מיט וואַלד? צי דער זיידע דיינער האָט אָנגעקוקט אַ וואַלד? צי דו אַליין האָסט דען געזעהן אַ מאָל ווי אַ בוים וואַקסט? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „ווי קומט ארב האַנדלען מיט חזירים?.." איך האָב מורא, אַז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען אַ בוידעם, גלייך ווי פון אַלע דיינע גילדענע געשעפטען, וואָרום לויט דו שרייבסט מיר פון דיינע איצטיגע סוחרים, זעה איך אַרויס, אַז דער קופּערפויגעל דיינער זאָל מיר מוחל זיין איז אָדער אַ לץ אָדער אַ ליגנער, און דיין רב שמייגער פון שדה־לבן איז טאַקי אַ שמייגער, דאָס הייסט אַ לעקיש אַ גרויסער, מיינע צרות אויף זיין קאָפּ און אויף דיינע הענד און פיס, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

די גאַנצע וועלט טראָגט דיך אויפ׳ן קאָפּ האָב דיר אַכציג שוואַרצע יאָהר! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה יענטיל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאַר מיר, און באַגעגענט זיך מיט דער מאַמע מיינער אין מאַרק ביי די פיש און הויבט אָן מיך צו באַוויינען און צו באַקלאָגען, אַ מכה א׳הר אַ גרויסע! באשר, זאָגט זי, ס׳איז אויף מיר אַ ביטערער רחמנות, וואָס דו האָסט מיך, זאָגט זי, אַוועקגעוואָרפען א יוגענד, פאַרוויסט, פאַ־פינסטערט מיין וועלט, ווייסט זאָל איהר זיין און פינסטער! פאַר וואָס, זאָגט זי, נעם איך שוין בעסער ניט קיין גט ביי דיר און איין עק? לאָז דאָס האָבען? מאָל דיר זי האָט זיך פון דער מאַמע ניט געגאַרט; זי האָט זיך חלילה מיט איהר ניט געקריגט, ניט געזידעלט, נאָר גלאַט אַזוי דערלאַנגט מיט ווערטער ווי זי קען: „דאַרטען ווי צוויי זענען אויף איין קישען טאָר זיך דער דריטער ניט מישען און איידער אַ נייער שאַרבען איז גלייכער איין אַלטער טאָפּ; גוטע פריינד זענען ווי קראָפּיווע, וואַקסען אָהן רעגען; פאַר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף אַ נעהענטערען? איטליכער דערהערט ווי יענער האָט געגעסען קנאָביל; לאָז איטליכען דאַרען דער קאָפּ פאַר זיך וועט ער פאַרגעסען אָן יענעם; איין אָקס האָט אַ לאַנגע צונג און קען קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אַזעלכע ווערטליך האָט איהר די מאַמע דערצעהלט אַזוי לאַנג ביז יענטיל איז אַוועק אין אַלדע שוואַרצע יאָהר, עס האָט איהר אָפּגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם מענדיל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה שיינדיל אין מאַזעפעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי׳ עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום, השם יתברך זאָל העלפען מע זאָל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נור גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אמן. **והשנית** זיי וויסען, אַז פונ׳ם וואַלד, וואָס קופּערפויגעל האָט מיר אויפגעגעבען, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ סטעפּ; ס׳איז לא דובים ולא יער, ניט קיין וואַלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, אַ נעכטיגער טאָג! אומזיסט געדילט אַ קאָפּ אי יענעם אי זיך; אומזיסט געבראָכען פיס, געריסען שטיוועל. טאָמער ווייסט דו, צו וואָס האָט עס איהם געשוויגט, אַט דעם קופּערפויגעל, ער זאָל מיך אַראָפּפיהרען פונ׳ם וועג? איך

פאלק צוזאמען, האלטען גוטע דרשות אין זיין שפראך, ריידען מיט איהם, וויזען וואס איהם פעהלט און סטארען זיך נאך זייערע קרעפטען איהם צו נוצען. פאריאהרען איז אין בערלין געווען א גרויסע אסיפה פון דיענסטמיידליך; זיי זענען צוזאמענ־געקומען און האבען איבער זייער לאגע געקלאגט, דאס זיי ווערען נישט צום בעסטען בעהאנדעלט. אט זענען געבילדעטע מענשען געקומען און האבען זייערע קלאגען געהערט, און טראכטען זייער לאגע צו פערבעסערן. אזוי האנדלען די אומות־העולם; געהט אבער איינעם פון אונז עפיס אן, וואס א ו נ ז ע ר פשוט׳ר עולם טהוט, ווי ער לעבט? נייע כחות קענען מיר נור פון פאלק שעפען, דערפאר מוזען מיר טראכטען זיך צום פאלק מקרב צו זיין, עס זאל צו אונז בטחון האבען, אבער גאר נישט פון מצוה וועגען נאר פון אונזערט וועגען. מיר האבען אין יעדער קהלה א תלמוד תורה פון מצוה וועגען, פאר "יוצא זיין", און טאקי אזא פנים האט ביי אונז די תלמוד תורה. ביי די געבילדעטע אומות האט מען שולען נישט פון מצוה וועגען נאר ווייל מע ווייס גוט, דאס די פאלקסשולען זענען פאר דער גאנצער נאציאן, דען א פאלק אהן בילדונג, אהן די נייטהיגע קענטניסע איז א אומגליק פאר דער גאנצער נאציאן. דערפאר טהוט מען אלעס וואס ס׳איז נור מעגליך צו פערבעסערן דעם חנוך פון פאלק. און אזוי ווי מיט די שולען אזוי אויך מיט די חברות, צו פערברייטען בילדונג צווישען דעם פאלק. די בעריהמטעסטע פראפעסארען און געלערנטע מענער שעמען זיך ניט און קומען בעלעהרען דאס פאלק, גאר נישט פון מצוה אדער אפילו פון פאטריאטיזם וועגען, דאס פערשטעהט זיך ממילא. מע ווייס אז דאס פאלק איז דער עיקר פי״ם נאציאנאלען לעבען, דער שורש, דער וואס מוז שטעהן אין א גוטער און פעטער ערד, נור דאן בליהט און וואקסט דער גאנצער בוים.

מיר בעדארפען זיך אויך נישט שעמען מיט אונזער פאלקסשפראך; ד׳ איז נישט ערגער ווי די שפראך פון די בויערן אין טראנסוואל. בכלל איז א שפראך פאר זיך נישט שען און נישט מאוס, נאר דאס וואס מע שרייבט אין איהר קען שען און קען מאוס זיין. ווען אונזערע אינטעליגענץ וועט שרייבען אין דער מוטערשפראך פון אונזער פאלק וועט זיך אויך די שפראך פיעל הויבען. אזוי האבען די טשעכען געטהון, אזוי טהון אצונד די פלאמען אין בעלגיען, ווייל זיי ווילען הויבען זייער נאציאן. לשון־הקדש איז אונזער נ א צ י א נ א ל ש פ ר א ך, דער זשארגאן אבער איז אונזער פ א ל ק ס ש פ ר א ך, אין וועלכער עס רעדט אונזער גאנצעס פאלק. די יודען אין מערב־אייראפא האבען קיין פאלק נישט מעהר און פאר זיי דארפען מיר זיך נישט מיט אונזער פאלקסשפראך שעמען. ווען דאס פאלק וועט אויפהערען צו ריידען זשארגאן, וועלען מיר שפעטער שרייבען אין דער שפראך, אין וועלכער עס וועט ריידען, אבער זיך פון פאלק צו דערווייטערן ווייל עס פערשטעהט אצינד נישט קיין אנדער שפראך, דאס איז אודאי נישט קיין גוטע עצה. מיר פערלירען דערווייל דאס פאלק, און אהן דעם פאלק וועלען מיר קיינמאל א נאציאן ניט זיין.

בערלין, ד״ר ש. בערנפעלד.

ציוניזם און פראגרעס.

צו בעווייזען, אז די ציוניסטישע בעוועגונג שטימט איין מיט דעם פראגרעס, אז זי איז דורך איהם ארויסגערופען און אז זי העלפט נאך וויטער ענטוויקלען דעם פראגרעס אין דער מענשהייט, דארפען מיר פריהער בעשטימען, וואס מיר פערשטעהען אונטער דעם ווארט פראגרעס. דער פראגרעס איז א טהייל פון אונזער גלויבען, וועלכער בעלעבט דעם גרעסטען טהייל פון דער מענשהייט. דאס איז אונזער גלויבען, אז די וועלט, און מיר צוזאמען מיט איהר, ווערט אלין בעסער, אז די מענשהייט געהט אלץ וויטער און ווייטער אויף דעם וועג פון פאלקאמענהייט, א וואס ווייטער נעהנט זיך אלץ מעהר די מענשהייט צו אונזערע העכסטע אידעאלען פון מוסר און גוטס. דורך דעם גאנג פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג ווערט אונזער גלויבען אין פראגרעס אלס פערשטארקט, זיך

וואלט מיך נאך עד היום ארומגעדרעהט מיט דעם דאזיגען חלום, וואס טהוט גאט? באדארף איך מיך באקענען כיט איינעם איין ארעסער מעקלער פון די גרויסע מעקלערס וואס מאכען אימעניעס און וועלדער. רב לייזער הייסט ער. אט דער דאזיגער רב לייזער איז א גרויסער מוצלח; אלע וואך, אלע וואך מאכט ער א נייע אומעניע! ס׳איז א סברא, אז ביז היינטיגען טאג האט ער געמאכט פערצעהן גובערניעס! אז איך האב מיך באקענט מיט דעם דאזיגען רב לייזער׳ן און האב מיך צערעדט מיט איהם פון מיין קופערפויגלען מיט זיין גרויסען וואלד איז ער אונטערגעשפרונגען, גלייך ווי איך וואלט איהם אפגעגאסען מיט א שעפיל זידענדיג וואסער. „איך בעט אייך, מאכט ער צו מיר, איהר זאלט מיר גאר ניט דערמאנען אפילו דעם נאמען קופערפויגעל, ימח שמו וזכרו! ער איז א רוצח א גזלן, א מ־אך המות, ער קאסט מיך א פארמעגען!" — דהיינו ער האט ביי אייך, זאג איך, צוגענומען געלד? „חס וחלילה, מאכט צו מיר רב לייזער, קיין גע״ד האט טר ביי מיר ניט צוגענומען, נאר ער האט מיר גורם היזק געווען אהן א שעור מיט זיינע ליגען, מיך אומגליקליך געמאכט! אזוי, זאגט ער, איז געווען די מעשה: ס׳איז אין דעם שוין היבשע עטליכע יאהר, איך בין נאר וואס געווארען א מעקלער פון אימעניעס און פון וועלדער. וואהין פאהרט א מעקלער? געוועהנליך קיין יעהופעץ. איך קום צו פאהרען קין יעהופעץ בשעת קאנטראקטען, ס׳איז א טומעל, א יריד; איך הויב מיך אן ארומדרעהען צווישען יודען און ווער באקענט מיט דעם דאזיגען רויטען קופערפויגעל, פא־חאפט זאל ער ווערען! איך צערעד מיך מיט איהם אהער, אהין, דאס, יענץ, לאקש בוידעם, אפשר האט ער א אימעניע, אדער א וואלד א רעכטען צו פארקויפען? נו נו, ער האט נור דערהערט וואלד, האט ער מיך אפגעשאטען מיט וועלדער: איין וואלד האט ער אין פאליעסיע ארזי לבנון! דעם אנדערען וואלד אין פאדאליער גיבערניע, האלט ער פערציג מייל די ברייט און פערציג מייל די לענג! נאך א וואלד האט ער אין וואהלינער גובערניע פון א זע כע דעמבעס, וואס מע זאל וועלען ארומגעהן ארום א בוים באדארף מען געהן און געהן אפשר דריי פערטיל שעה אויפ׳ן זייגער, אי דאס ניט געהן פאזוואלי נאר לויפען, אי דאס ניט צו פוס נאר רייטענדיג אויף א פערד! און נאך א וואלד אין טשערניגאווער גובערניע, וואס איז אונמעגליך איהם אויסצוהאקען אין טויזענד יאהר, ווארום אט האקט מען און אט וואקסט! ממש ער האט מיר פערדרעהט דעם קאפ מיט זיינע שקרים, און איך האב געמיינט ס׳איז תורת אמת, ברענען זאל ער; דערווייל אזוי ווי איך קום צו געהן איין מאל אויף דער אכסניה, וואו ער איז געשטאנען, איך טהו א קוק אויף די טרעפ ליגט א „פארטעפעל" אנגעשטופט פול און פול! מיין איך דאך מהסתם אז ס׳איז איין אוצר, חאפ איך דעם „פארטעפעל" און לויף אוועק אהיים. איך קום אהיים און עפען אויף דעם „פארטעפעל", איך טהו א קוק — פאפירען, אפיסען פון אימעניעס און פון וועלדער, וואס פערקויפען זיך בזול הזול! חאפ איך דאך מהסתם און הויב אן צו שרייבען בריעף און צו קלאפען דעפעשען צו מיינע קונים, און אליין לאז איך מיך פאהרען אויף דער וועלט אנקוקען די דאזיגע מציאות — לאזט זיך אויס ווער מיר אימענים? וואס מיר וועלדער? לא היה ולא נברא! עס הויבט זיך גאר ניט אן! ניט געשטויגען ניט געפלויגען! וואס זאל איך אייך זאגען, איך האב מיך דעמאלט אויסגעבראכט, פארזעצט, פאר׳משכנ׳ט, און האב נאך געהאט א מיאוסע נאז צווישען לייטען, מע האט מיך חושד געווען, אז איך בין א ליגנער; און אפשר מיינט איהר, אז דער רויטער הולטיי, פארחאפט זאל ער ווערען, האט ניט ארויסגעלאזט אויף מיר א קלאנג אין יעהופעץ, אז איך האב איהם בדול הדל געשטעלט, אוועקגע׳גנב׳עט זיין גאנץ פארמעגען, דעם „פארטעפעל?" היינט פארשטעהט איהר שוין ווער איז קופערפויגעל, ניט געראכט זאל ער ווערען?!.." בקצור וואס זאל איך דיר מאריך זיין, איך האב ארויסגעזעהן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר און מיט אזעלכע ליגנערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאפ, זיי קענען דיר אויסטראכטען אויפ׳ן הימעל א יריד און מען קען דורך זיי אריין אין דער שאול תחתיה אריין! וואס זשע האב איך געטהון? האב איך מיך באצייטענס א נעם געטה׳ן צו איין אנדער געשעפט, צו זאוואדליך (דאס הייסט פאבריקען וואס מע מאכט צוקער). וועסט דו דאך פרעגען א קלאץ קשיה: וואס עפ׳ס זאוואדליך? ווייל דאס איז היינט דאס בעסטע פון אלע געשעפטען; יודען קויפען זאוואדען און די מעקלערס פערדינען געלד, זענען מאסף ממון! פאראן דא א מעקלער פון שדה־לבן, ליבער הייסט ער, ער האט זיך אריינגעחאפט צו די ראדימישלער סוחרים און מאכט זיי אלע וואך א צוויי דריי זאוואדליך, חאפט א צעהן־פופצעהן־טויזענד און פאהרט אוועק אויף שבת אהיים! און נאך איינער איז דא פאראן, גאר א גרויסער מאכער פון זאוואדען, ער איז מיינער א בעקאנטער נאך פון באהסלאוו. געווען א מאל א גוטער ברודער, נאר היינט דערקענט ער מיך ניט. ער פאהרט ארום אויף גומילאסטיקענע רעדליך און האט קיין צייט ניט אפילו ענפערען אויף א גוט מארגען; א קלייניגקייט א מענש וואס האט אנגעמאכט אזוי פיעל זאוואדען און האלט נאך אלץ אין איין מאכען!... וואס דארפסט דו מעהר, משרתים, פאקטויר׳ס זענען היינט געווארען מאכערס פון זאוואדען, טראגען גילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האבען שוין גאר „מאגען־קאטאר", שיקען זייערע ווייבער אין די בערער אריין, געווארען גרויסע עזות פנים׳ער — עס איז שוין באלד ניט מעגליך צוטרעטען צו די דאזיגע „סטיקראטען!." הכלל איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופעץ אויף דער בערזע — זאוואדען! אלע מעק־ערס מאכען זאווארען און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאגען צו אזא פונ-

צוקוקענדיג צו דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט אין פערשיעדענע צייטען און פערשיעדענע לענדער, זעהען מיר, אז דער פראגרעס ווערט אלץ העכער, אז ער ענטוויקעלט זיך נאך בעשטימטע געזעצען אין א געוויסער ריכטונג, מיר זעהען אז דער פראגרעס איז העכער פון דעם ווילען פון איינצעלנע מענשען, אז ער געהט זיך זיין וועג. מיר מעגען וועלען אדער ניט — אז די מענשהייט געהט אלץ צו פערבעסערונג און פערפאלקאמונג דארף ניט בעוויזען ווערען, ווייל דאס איז א טהייל פון אונזער גלויבען. אונז דוכט זיך אויס די וועלט, ווי א אונגעהויער גרויסער וואל וואס קייקעלט זיך אליין פאראויס אין א געוויסער ריכטונג, מיר אבער, איינצעלנע מענשען, וועלכע זענען ווי קליינינקע וואליקליך, וואס זענען צוגעזעצט צו דעם גרויסען וואל, דארפען זעהן צוצופאסען אונזער ווילען, אונזער בעוועגונג צו די בעוועגונגען און צו די געזעצען פון דעם גרויסען וואל, ד. ה. צו דעם פראגרעס פון דער מענשהייט. מיר קענען לויט אונזער פרייען ווילען אויך ניט געהן צוזאמען מיט דער בעוועגונג פון דעם וועלט־פראגרעס, אזוינע צייטען אבער קענען נור אבהאלטען דעם גאנג פון דעם פראגרעס אויף איינינגע צייט, אבער אין גאנצען אבשטעלען איהם קענען זיי ניט. יעדער איינצעלנער מענש דארף דערפאר קלוג אויסנוצען זיין פרייען ווילען, ער זאל קענען זיין לעבען צופאסען צו דער ריכטונג פון דעם פראגרעס, ער זאל זיינע אידעאלען און שטרעבונגען ברענגען אין איינשטימונג מיט די שטרעבונגען פון דעם פראגרעס. דער פראגרעס שטרעבט צו געבען יעדעם איינצעלנעם מענשען די מעגליכקייט צו בעפרידיגען אלע זיינע העכערע בעדערפנישען, וואס ענטשטעהען אין דער ארבייט פאר דעם אידעאל און אין דעם גלויבען, אז עס וועט און עס מוז קומען די צייט, ווען דאס גליק וועט זיין מעגליך יעדעם איינצעלנען. דאס שטרעבען צום גליק און צום נצחון פון פראגרעס ליגט אין דער מענשליכער נאטור. פון איהר שטרעבען און קאמפף מיט דער אויסענוועלט הענגען אב די בעגריפען פון מוסר וואס הערשען אין דער געזעלשאפט. דער מענש און די געזעלשאפט זענען שטענדיג פערבונדען און זיי ווירקען איינע אויף די אנדערע. דאס געזעלשאפטליכע לעבען הענגט אב פון די אידעאלען און פון מאראלישע שטרעבונגען פון די מענשען און צו דערזעלבער צייט ווירקט די געזעלשאפט מיט איהרע אנשטאלטען אויף די אידעאלען און שטרעבונגען פון יעדען אין איהר שטעהענדען מענשען, און דערפאר וואס העכער עס שטעהט די געזעלשאפט, וואס פאלקאמענער זי איז, זענען אלץ העכער און מאראלישער די איינצעלנע מענשען. און אזוי ווי אונזערע לונגען האבען דאס בעדערפניש צו אטהעמען, דאס הארץ — צו פולסירען, אזוי האט אויך אונזער גייסט זיינע בעדערפנישען. און אזוי ווי די מענשען לעבען און ארבייטען צוזאמען צו בעפרידיגען די בעדערפנישען פון קערפער, אזוי אויך ארבייטען און קעמפפען זיי צו עררייכען די גייסטיגע בעדערפנישען. די גייסטיגע אוצרות זענען ביי די מענשען די טהייערסטע און זיי זוכען מיטלען, ווי צו דערהאלטען די דאזיגע אוצרות, וואס זיי האבען בעקומען אין ירושה פון די אבות און וועלכע זיי האבען אליין ענטוויקעלט.

מיר זעהען אז פון דעם מענשענס פארשטעלונגען וועגען פראגרעס פון דער מענשהייט הענגען אב אויך דער מאראלישער צושטאנד פון דער געזעלשאפט און אונזערע בעגריפע וועגען גוטס און שלעכטס, מיט איין ווארט: אונזער עטהיק (תורת המוסר) הענגט אב פון אונזערע פארשטעלונגען וועגען דער צוקונפט פון דער מענשהייט. דורך די איינענשאפטען ווידער, וואס יעדעס פאלק האט אין זיך, ווי זיין שפראך, לעבענסארטען, אנשטאלטען א. ד. ג. געפינען מיר ביי פעלקער פערשיעדענע בעגריפען וועגען גוטס און שלעכטס און מיר זעהען דעראיבער „א פאלקס־עטהיק". נאר נישט בלויז די שפראך, די לעבענסארט פון פאלק ברענגען ארויס די פאלקס־עטהיק; מעהר נעמען דא איין אנטהייל די געפיהלען, דער גלויבען און די מסורות פון יעדען פאלק, וואס ווירקען אויך אויף דער שפראך, בעשאפען נייע בעגריפען פאר וועלכע דאס פאלק שאפט נייע ווערטער. אזוי דארף מען פערשטעהען די סבה, פאר וואס יעדעס פאלק האט זיין

דאמענטאלנע געשעפט, וואס איך ווייס גאר ניט מיט וואס מע עסט דאס? ווערסט דו הארכען ווי אזוי גאט פיהרט אוים א מענשען: שוין פון א צייט אז איך האב אויפגעהערט געהן צו סעמעדענין (ניט אזוי ווי דו רופסט איהם סימע דינה; ס'איז גאר א זכר ניט קיין נקבה, און נאך א דייטש דערצו!) און אויפגעהערט צו געהען האב איך, ניט ווייל איך האב מיך מיט איהם חלילה געקריגט, נאר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געווארען די קאווע מיט די מאראזשענע און אגב האב איך טאקי ניט ביי זיך קיין קליין געלד, האב איך מיך אנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אלע יודען אויף דער גאס. אזוי לאנג און אזוי ברייט ביז איך האב מיך באקענט מיט איינעם א מעקלער פון זאוואדען, רב אלטער דער מלמד הייסט ער, וויזט אוים א גאנץ ערליכער און האט גרויס קענטשאפט. ער קומט אריין, זאגט ער, צו אלע גרעסטע, אפילו צו די בראצקעס. „פון וואנען, מאכט ער צו מיר, איז א יוד?" — פון מאזעפעווקע, זאג איך; אליין בין איך הייסט דאס א יאמפולער, זאג איך, א נכתב בין איך אין טעטרעוויץ, איין איידעם בין איך פון מאזעפעווקע און האנדלען האנדעל איך אין יעהופעץ. „וואס איז אזעלכעס, מאכט ער צו מיר, אט דאס מאזעפעווקע? א דארף צי א שטעדטיל?" — וואס איז שייך, זאג איך א שטעדטיל, א גאנצע שטאדט! „מעגען דארטען יודען וואהנען?" — נאך א מין מעגען! „נו און א טייך, מאכט ער, איז ביי אייך פאראן?" — נאך א מין טייך, זאג איך, שטונקיילא הייסט דער טייך. „נו און פון א באהן, מאכט ער, איז עפים ווייט?" — סך הכל, זאג איך, א ווערסט עטליכע און זיבעציג. וואס איז, זאג איך, אקעגען וואס פרעגט איהר דאס? „גיט מיר, מאכט ער צו מיר, די האנד תקיעת־כף אז צווישען אונז וועט דאס בלייבען; איך קען אייך אנזאגען א בשורה, רב מנחם מענדיל, אז מיר וועלען אם ירצה השם אין גיבען ביידע פארדינען געלד און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נור וואס, זאגט ער, אריינגעפאלען א מחשבה, וואס טרעפט אין הונדערט יאהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואדען איז היינט פאראן לרוב און קיין זאוואדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז געוועזען זאוואדען האבען די ראדאמישלער אויסגעקויפט און מעהר וויל מען נישט פארקויפען; לכן האט זיך דער עולם א נעם געטהון צו בויען פרישע צאפעלדיגע זאוואדען, און מחמת אין די דערפער טארען דאך קיין יודען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואדען נור אין די קליינע שטעדטליך, דארטען וואו יודען מעגען; היינט פארשטעהט איהר שוין אז אייער מאזעפעווקע איז באשאפען געווארען מששת ימי בראשית אז ס'זאל דארט זיין א זאוואדיל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האב איך גראדע א קונה אויף צו בויען א זאוואדיל אויף א האלבען מיליאן קערבליך, נאר קיין ארט איז ניט דא; מע האט פערהאפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, צו וועמען געהער דאס שטעדטיל אייערס?" — אז דער אלטער זכרונו לברכה האט געלעבט, זאג איך, האט די שטאדט געהערט צו איהם מיט דער סביבה, און אז דער אלטער איז נפטר געווארען, איז די שטאדט איבערגעגאנגען צו רב מאטלען און די סביבה צו די קלענערע קינדער. „ניין, מאכט ער צו מיר, ניט דאס מיין איך! איך מיין מיט וועמען רעדט מען און צי קריגט מען דארט בוראקעס און ווי טהייער איז א פלאץ אויף צו בויען א זאוואדיל?" — אך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד; איך האב דארטען, זאג איך, אסך בעקאנטע; איך קען באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל און איהר מעגט, זאג איך, זיין זיכער אז מע וועט מיר תיכף ומיד אפענפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל רעם סטארעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער דרעהט זיך צווישען פריצים, לאז ער אויסטאפען ביי זיי צי קען מען. האבען א פלאץ און וויפיעל קען מען האבען בוראקעס און ווי טהייער, און טאקי באלד מיר אפענפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קען דא פארשטעהסט דו מיך חאפען א גראבס, טאקי א צעהן פופצעהן טויזענד; אזוי זאגט רב אלטער, מיר ארבייטען איצט בשותפות, און מחמת איך בין פארנומען און האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור; אם ירצה השם אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות; לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה; גריס די קינדער און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי. איך האב מיך צעפרעגט ביי מיין איצטיגען שותף, רב אלטער, ווער איז דער קונה און בין געוואהר געווארען, אז דער קונה איז טאקי איינער פון די ראדאמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראדאמישלער זענען אלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאוואדליך, עס מעג זיין א ווינטמיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען און ס'פייפט! לכן האף איך צו גאט, אז דאס געשעפט איז אם ירצה השם, געוויס א געשעפט און מיר וועלען מיט גאטס הילף געוויס פארדינען געלד, חאטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים: איך בין איינער, רב אלטער איז צוויי, מאטיל רעם קאסירס איז דריי (אהן איהם איז שווער דורכצוזעצען א געשעפט ביי די ראדאמישלער; אזוי זאגט מאטיל און מע דארף איהם גלויבען!) און ער, מאטיל הייסט דאס, האט א טאטען און א חוץ צוויי שותפים: לעווין פון פייטערבארג און משה זשורינער (משה זשורינער דרינגט אז איהם קומט דער גרעסטער חלק און מע וועט איהם מוזען

אייגענע פֿאָלקס־קולטור, חאָטש די אַלע פֿעלקער שטרעבען צו׳ם אַלגעמיינען פּראָגרעס פֿון דער מענשהייט.

אָט אַזוי איז דער ציוניזם אַלס אַלעהרע, מיט וועלכער עס זענען פֿערבונדען אַלע סִפּוּרים פֿון אונזערע אָבות אברהם, יצחק ויעקב, ביי משה׳ן אויסגעוואַקסען אין אַ גאַנצע לעהרע פֿון חֻקים וּמִשְׁפָּטִים, אין אַ גאַנצע עטהיק — תּוֹרַת משה! כדי איינצופֿיהרען די נייע עטהיק און לעבען, האָט גאָט צוגעזאָגט אונזערע אָבות אַ לאַנד, וואו די תורה זאָל קענען איינגעפּלאַנצט ווערען און ווייטער ענטוויקלען זיך. אַלע היינטיגע בעסטע עקאָנאָמיסטען געפֿינען אין תורת משה די יסודות פֿון די בעסטע געזעצען פֿאַר דעם לעבען פֿון דעם איינצעלנעם מענשען און דער געזעלשאַפֿט, די יְסוֹדוֹת וועלכע ווערען פֿערהייליגט דורך די אַלע, וואָס קעמפּפֿען געגען די שלעכטע אָרדנונגען, וואָס אייראָפּאַ האָט גענומען בִּירוּשָׁה פֿון דער רוימישער וועלט־מֶמְשָׁלָה. און דער געזונדער, פֿרישער שטראָם, וואָס די יודישע עטהיק, די תורת משה, האָט אַריינגעבראַכט אין דער אַלטער רוימישער געצען־וועלט, האָט געהאַט אַ שטאַרקען איינפֿלוס אויף די קולטורען פֿון אַלע אייראָפּעאישע פֿעלקער; חאָטש די ווירקונג איז כמעט נישט צו דערקענען, ווייל זי איז דאָרט פֿערמישט מיט אַנדערע שטרעמונגען, וואָס זענען איינגעפּלאָסען פֿון אַנדערע זייטען. דער רַעְיוֹן, וועלכען עס פּרעדיגען די דייטשע ראַבינער וועגען „דער יודישער מיסיאָן“ ד. ה. אַז יודען זענען צושפּרייט אויף דער וועלט, כדי צו פֿערברייטען צווישען אַלע פֿעלקער ריכטיגע בעגריפֿע וועגען גאָט און מוסר, איז פֿאַלש. אונזער איינפֿלוס אויף די קולטור פֿון אַנדערע פֿעלקער איז צו שוואַך און ער ווערט אין גאַנצען צושטערט דורך אַנדערע פֿיעל שטאַרקערע קרעפֿטען, דער קליינער טהייל פֿון דער יודישער קולטור ווערט שטענדיג פֿערלאָרען צווישען אַנדערע שטאַרקערע און מעכטיגערע שטרעמונגען. בערנארד לאַזאַר׳ס אַרטיקעל, וואָס איז ערשט נישט לאַנג ערשיענען אַלס ענטפֿער געגען די אַנטיסעמיטישע בעשולדיגונגען פֿון זשאָרעס און אַלס אַביסעל פֿערשפּעטיגטע שאַרפֿע קריטיק פֿון מאַרק׳ס בראָשורע, וואָס איז אָנגעשריבען געוואָרען נאָך אין די 40־ער יאָהרען, גיט אונז אַ ריכטיגען בעגריף וועגען דער מִלְחָמָה, וואָס די יודישע קולטור האָט געטראָפֿען ביי איהר אַריינטרעטען אין אייראָפּעאישען לעבען. פֿאָרלייפֿיג זיעגט שטענדיג די אַלטע רוימישע קולטור, ווען זי ראַנגעלט זיך מיט דער יודישער, און איך געהער נישט צו די, וועלכע האָפֿען, אַז אין קורצען וועט די יודישע זיעגען און אַרויסטרייבען פֿון לעבען די רוימישע.

אַז מען זאָל אָבער בעטראַכטען די געזונדע קראַפֿט פֿון אונזער תורה צוזאַמען מיט דעם ציוניסטישען אידעאַל, מוז מען מוֹדֶה זיין, אַז לעהרער צו זיין איז בעסער ביי זיך אין דער היים, ווי אַרום וואַלגערען זיך און טראָגען אין די הייזער די לעהרע, אָנקלאַפּען ביי טהירען, וואָס זענען פֿאַר אונז פֿערשלאָסען. און אויב מיר פֿיהלען בֶּאֱמֶת ביי זיך אַ שטאַרקע ליעבע צו דער תורה פֿון אונזער פֿאָלק, ברויך מען צו פֿערשטעהען אַז אין דעם אייגענעם לאַנד וועט מען גיכער די מעגליכקייט האָבען איינצופֿיהרען די שענע אידעאַלען אין לעבען, און קעמפּפֿען, נישט ווי נאָכשלעפּער נאָך אַנדערע, נאָר ווי גלייכער ברידער. און האָטש עס קען נור אין איין לאַנד קיין רעפֿאָרמאַציאָן נישט געלינגען, ווען זי זאָל נישט צוזאַמען דורכגעפֿיהרט ווערען אויך אין אַנדערע לענדער, פֿון דעסטוועגען וועט עס דעם אַלגעמיינעם פּראָגרעס ניט שאַדען, ווען דער איינציגער וואַנדערער זאָל געפֿינען איין אָרט פֿאַר זיך, אַ לאַנד וואו ער זאָל קענען פֿריי ווייטער ענטוויקלען זיין אייגענע קולטור. די קולטור פֿון יודישען פֿאָלק איז נישט ווייניגער ניצליך דער מענשהייט, ווי די קולטור פֿון אַנדערע פֿעלקער, און דורך דעם איינפֿלוס פֿון זיין קולטור אויף דעם וועלטליכען פּראָגרעס וועט דאָס יודענטהום העלפֿען צו דעם זיעג פֿון אֶמֶת, אויסער דעם, קען דער ציוניזם פֿיעל נוצען ברענגען דעם פּראָגרעס מיט דעם, וואָס ער וועט עפֿענען די אויגען אום ריכטיגער צו זעהען, צי איז דער יוד שולדיג אין די צָרוֹת פֿון די אייראָפּעאישע פֿעלקער צי איז ער נור דאָ אַ „שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ“, אויף וועלכען מען הענגט אָן אַלע עֲבֵרוֹת, אָדער דער יוד שפּיעלט דאָ די ראָלע פֿון אַ דונער־אַבלייטער פֿון

* * *

געבען; עס וועט גאָר ניט העלפֿען!) האָסט דו שוין אַ קימי לן פֿון זעכס איהרע; היינט איז פֿאַראַן נאָך איינער אַ זיבעטער, שאַפֿראַן הייסט ער, האָט ער זיך אויך צוגעטשעפּעט פֿאַר אַ שותּף און זאָגט, אַז טאָמער וואַרפֿט מען איהם אַרויס פֿון קאָהן, געהט ער און צערייבט דאָס געשעפֿט; מוז מען איהם אויך געבען אַ שטיקעל, וואָרום אַ קאַץ, זאָגט מען, קען אויך קאַלי מאַכען... נאָר לאָז גאָט געבען דאָס געשעפֿט זאָל נור זיין אַ געשעפֿט, די ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט זיין אָץ להעשיר!

XVI.

שיינה שיינדיל פֿון מאַזעפּעווקע צו איהר מאַן מנחם מענדיל פֿון יעהופּעץ.
לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם מענדיל נ״י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אַז מיר זענען אַלע גאָט צו דאַנק אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס זעמליכע פֿון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער. **צווייטענס** שרייב איך דיר, אַז איך האָב דיין מגילה געלייענט און געלייענט און האָב ניט פֿאַרשטאַנען איין וואָרט וואָס דו ווילסט! וואָס געהט מיך אָן קופּערפֿויגעל מיט זיין „פּאָרטעפּעל?“ לאָז ער זיך דיר שלאָגען קאָפּ אין וואַנד מיט דיין רב לייזער׳ן און מיט אַלע דיינע יעהופּעצער שאַרלאַטאַנעס, וואָס ווייסען נור אָדער קאָרטען שפּילען אָדער פּרעסען מאַראָזשענע! און וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין געשעפֿט אָט דאָס היינטיגע, וואָס דו פֿאַרנעמסט זיך דערמיט? צו וואָס באַדאַרף מען אַזוי פֿיעל זאַוואָדען? וואָס חאַפּט זיי אַזוי אַוועק דער רוח, וואָס עס גלוסט זיך זיי קריכען אַזש אַהער צו אונז קיין מאַזעפּעווקע? און ווער זענען אָט די שלים־מזל׳ען, וואָס דו האָסט זיך מיט זיי צעזוויפֿגעסקאָמפּאַניערט? וואָס איז דאָס מיט דיר פֿאַר איין אומגליק, וואָס ווער עס זאָל צו דיר ניט צוגעהן, ביסט דו מיט איהם חבר, און וואָס מע זאָל דיר ניט דערצעהלען איז ביי דיר תורת לאָקש, ווי זאָגט די מאַמע: „אַ גוטער מאָגען קען אַלץ פֿאַרטראָגען“. נור איך איינע בין אַ פּנים אין אַזאַ פֿינסטער מזל געבוירען געוואָרען, אַז וויפֿיעל איך זאָל צו דיר ניט רעדען איז דאָס ווי צו דער וואַנד, עס איז מיר שוין נמאס געוואָרען דאָס שרייבען צו דיר, וואָרום וואָס העלפֿט דאָס שרייבען מיינס, אַז דער קאָפּ איז דיר גאָר אין אַלדע שוואַרצע יאָהר ערגיץ ביי די זאַוואָדליך און דו ביזט מקנא דיינע יעהופּעצער סטיקראַטען, וואָס האָבען צו טהון מיט׳ן מאָגען, גאָט זאָל זיי טאַקי העלפֿען זיי זאָלען כסדר האָבען צו טהון ווייל זיי ווילען לעבען און גאָר ניט אויפֿהערען! גאָט זאָל רחמנות האָבען זיי זאָלען נאָך באַקומען מיין הוסט אויך, וואָלט איך זיי שוין מוחל געווען די זאַוואָדליך זייערע מיט די גומעלאַסטיקענע רעדליך, מיט זייערע קראַנקע מאָגענס, ביי זיי בלייב עס! און וואָס דו פֿרעגסט זיך נאָך צי ס׳איז דאָ פּלאַץ, שרייב איך דיר, אַז אויף דעם נייעם בית עולם איז פֿאַראַן גענוג, עס וועט קלעקען פֿאַר האַלב יעהופּעץ! אין וואָס פֿרעגסט דו זיך אַלץ נאָך אויף בערעקים? פֿאַר וואָס פֿרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פּאָסטערנאַק? און דער טייך? אַזאַ מזל אויף דיינע שותּפים וואָס פֿאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פּסח טרינקט מען יאַשטשערקעס, און זומער ווערט דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען אַז דיינע יעהופּעצער פֿיינע בריה׳ס, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאָגענס, זאָלען פֿאַרזוכען אונזער וואַסער אַרום תמוז... ניין, מענדיל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופּעץ, מיר וועלען זיך שוין באַגעהן אָזוי אָהן זאַוואָדליך, ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „ראש חודש אלול געהט אַוועק און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית“. שלאָג דיר אַרויס פֿון קאָפּ די דאָזיגע אַלע נאַרישקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאַוואָדליך פּונקט אַזוי ווי דו האָסט געמאַכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער און יקנה״ז; איך בין דיר ערוב, אַז איידער דו וועסט זיך אַרום קוקען, וועלען דיך דיינע שותּפים באַנעמען פֿון קאָפּ ביז פֿיס, וואָרום דו ביזט געווען אַ לאָקש און וועסט בלייבען אַ לאָקש, ווי עס ווינשט דיר פֿיעל גוטס און אַ אימער גליק דיין באמת געטרייע פֿרוי

שיינה שיינדיל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדיל, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ נייעס וואָס מע דערצעהלט ביי אונז פֿון ארץ ישראל? מע זאָגט, אַז דאָרט אין יעהופּעץ פֿאַרשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ ישראל. ווער עס פֿאַרשרייבט זיך פֿערציג קאָפּיקעס דער פֿאָהרט. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אַנגעהויבען דערפֿון צו שמועסען; יונגע לייט קלייבען זיך צענויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה יאַסים און מע רעדט פֿון ארץ ישראל. זענען אַבער געוואָהר געוואָרען די רבנים, די שוחטים מיט׳ן דַיָּן, האָבען זיי געמאַכט אַ גוואַלד: סטייטש, יונגליך זאָלען אונז פֿיהרען ביי דער נאָז? שקצים! הולטייעס! — הכלל עס טהוט זיך חשך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געוועזן!“...

(פֿאָרטזעצונג קומט)

שווערע איבערקערענישען. און אַלזאָ — דאָס שטרעבען פֿון די יודען צו עררייכען די מעגליכקייט פֿריי, נישט בלויז אין עולם הדמיון, נאר ביי זיין אייגענער ווירטשאַפֿט איינצופֿיהרען אין לעבען זיין עטהיק, די יסודות פֿון וועלכער עס געפֿינען זיך אין תורת משה איז אַ גערעכטפֿאַלע שטרעבונג און געהט נישט געגען דעם פּראָגרעס. זי איז אפילו זעהר נייטהיג דער מענשהייט, ווייל זי וועט ווייזען ווער באמת איז שולדיג אין אַלעם שלעכטען, וואָס טהוט זיך אויף דער וועלט. און דערצו, אַז מיר וועלען עררייכען אונזער אידעאַל ברויכען מיר זיך נישט אָבצושיידען פֿון דער וועלט, נאר מיט אַלע בעסטע מענשען קעמפֿפֿען, נאר דעמאָלס שוין אַלס אַ גלייכרעכטיגער ברודער! און דערפֿאַר ברויך מען דעם ציוניזם צו בעטראַכטען נור אַלס אַ פּראָגרעסיווע ערשיינונג. דער ציוניזם איז ניצליך פֿאַר דעם פּראָגרעס פֿון דער גאַנצער מענשהייט, און ער איז אונבעדינגט נייטהיג פֿיר דעם פּראָגרעס פֿון אונזער פֿאָלק, וואָס האָט ניט היינט, צווישען אַנדערע פֿעלקער, נישט נור די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיין קולטור, נאר ער האָט אפילו קיין האָפֿנונג נישט אויף דער צוקונפֿט ביי דעם זיעג פֿון פּראָגרעס, און עס שטעהט איהם נאָך פֿאָר, אַז ער זאָל זיך געפֿינען אין איין ערגערע לאַגע, ווען די עקאָנאָמישע לאַגע אין אייראָפּאַ וועט אַנדערש ווערען. ווייל ווען די עקאָנאָמישע מלחמה וועט אויפֿהערען, וועט זיך ערשט די מלחמה צווישען די פֿעלקער וועגען זייערע קולטורען נאָך פֿערגרעסערען. דערפֿאַר איז יעדער יוד, אָדער אפילו נישט קיין יוד, וואָס די יודישע עטהיק איז ביי איהם טהייער, מחויב מיט צואַרבייטען אַז דער ציוניזם זאָל ווי גיכער אויסגעפֿיהרט ווערען. מיט דעם וועט געהאָלפֿען ווערען אונזער אָרימעס פֿאָלק און עס וועט איהם געגעבען ווערען די איינציגע מעגליכקייט זיך פֿריי צו ענטוויקלען.

דערפֿאַר ווענדען מיר זיך צו אונזערע יונגע לייט, אַז שטאָט דעם וואָס זיי זאָלען אָנווענדען זייער ענערגיע אום איינצוברענגען דעם אַלט־יודישען סטיל און לעבען פֿון די אייראָפּעאישע מלוכות, וואו דער סטיל ווערט אין גאַנצען פֿערלוירען און מען דערקענט איהם מעהר ניט, זאָלען זיי בעסער זייער ענערגיע אָנווענדען אום איינצופֿיהרען עס ביי אונז אין דער היים, וואו עס איז נאָך פֿערהאַן אין גאַנצען די ליעבע צו דעם סטיל. נאר די ציוניסטען ברויכען זיך אויך צו בעקענען מיט דער היסטאָריע פֿון די אייראָפּעאישע פֿעלקער, מיט זייערע אָרדנונגען, מיט זייער עקאָנאָמישען לעבען און אידעאַלען, כדי איינצופֿלאַנצען ביי אונז דאָס בעסטע און דאָס שענסטע, וואָס זיי וועלען דאָרט געפֿינען, איינצופֿלאַנצען ביי אונז אין דער היים, לויט אונזער געשמאַק, לויט אונזער ווילען!

צי האָבען מיר דאָס רעכט אויף דעם, וואָס מיר פֿערלאַנגען? אויף דער פֿראַגע קען מען ענטפֿערן מיט אַ פֿולען מויל „יאָ!" פֿיעל קליינע פֿעלקער האָבען אין דער לעצטער צייט ערוואָרבען זייערע זעלבסשטענדיגקייט — און דער פּראָפֿעסאָר הערר גראַדאָווסקי איז זעהר גערעכט, ווען ער זאָגט: יעדע נאַציאָן, ד. ה. אַ זאַמלונג פֿון פּערזאָנען, וואָס קומען אַרויס פֿון איין שטאַם, וואָס האָבען איין שפּראַך, איין קולטור און איין היסטאָרישע פֿערגאַנגענהייט, האָט דאָס רעכט צו פֿאָדערען אויך איין אייגען אָרט, אַן אייגענעם לאַנד.

צי איז מעגליך דאָס, צו וואָס מיר שטרעבען? וועט די צייט אויף דעם ברענגען איין ענטפֿער. נאר דאָס וואָס איז מעגליך געוועזן אַנדערע קלענערע פֿעלקער צו ערווערבען, קען אונז אויך נישט זיין צו שווער, מיר ברויכען אויף יעדען פֿאַל גרייט צו זיין, אָנגרייטען פֿאָראויס מיטלען, אַז ווען עס וועט יאָ מעגליך זיין, זאָלען מיר קענען פֿיהרען אונזער פֿאָלק צו זייער גליק!

און דערפֿאַר זאָגען מיר נאָך אַמאָל, אַז דער וואָס גלויבט אין פּראָגרעס, וואָס שטרעבט צום גליק פֿון דער מענשהייט, דער ברויך מיט אונז מיטצואַרבייטען אויפֿצובויען ציון, אין וועלכער די הויפּטפּרינציפּען וועלען זיין: גלייכהייט, פֿרייהייט און ברודערשאַפֿט! (.)

בריעף צו מיין עלטער באָבע. (ב)

באָבוניו טייערע!

מיין בריעף, שרייבסט דו מיר, האָט דיך שטאַרק אינטערעסירט. אַלע אונזערע קרובים, וועלכע האָבען מיין בריעף דורכגעלעזען האָבען מסכים געוועזן אַז מיין ליעבער הערר פּראָפֿעסאָר עדמונד פּיקאַר איז אַ פּשוט'ער שונא ישראל, אַ המן, ימח שמו.

דו פֿרעגסט מיך, באָבוניו טייערע: נו, וואָס־זשע זאָגען אַנדערע? צי זענען זיי מסכים מיט דעם רשע מרשע?

ניין, ניין, באָבוניו טייערע. עס זענען דאָ גראַדע פֿיעל גרויסעלייט חכמים ונבונים, געלערנטע און קלוגע לייט וועלכע דיינקען אַנדערש. אָט למשל, לאָמיר הערען די מיינונג פֿון איינעם זעהר אַ גרויסען געלערנטען. ער איז אַליין אַ פֿראַנצויז, ער איז פּראָפֿעסאָר אין איינע פֿון די גרעסטע פֿראַנצויזישע וויסענשאַפֿטליכע שולען, אין דעם פּאַריזער „קאָלעזש דע פֿראַנס". מע רופֿט איהם אַלבערט רעוויל, און זיין נאָמען איז זעהר בעוואוסט צווישען די געלערנטע מענער אין אייראָפּאַ און אויך אין אַמעריקאַ. אַלבערט רעוויל איז וואָס מע רופֿט עס אָן: אַ היסטאָריקער, און לייענט לעקציעס פֿון געשיכטע. צעהנדליגע שילער קלייבען זיך צונויף אין דעם קאָלעזש דע פֿראַנס ווען ער לעזט פֿאָר זיין שעור. דאָס זענען ניט קיין פּשוט'ע יונגע שילער וואָס הויבען אָן צו לערנען; דאָ געפֿינען זיך אויך פֿיעל און פֿיעל בעטאָגטע מענשען, מענער און פֿרויען. אַלבערט רעוויל דערצעהלט זיינע פֿערשידענע תלמידים די אמונות ודעות פֿון די אַלטע צייטען, ווי אונזערע עלטער עלטער זיידעס האָבען געדענקט און געגלויבט, געפֿיהלט און געלעבט. איך מוז דיר זאָגען, באָבוניו טייערע, אַז דער הערר פּראָפֿעסאָר אַלבערט רעוויל איז אַ קריסט, אָבער ניט קיין קאַטאָליקער, ער איז אַ פּראָטעסטאַנט. עס וואָלט צו לאַנג געווען דיר דאָ צו ערקלערען דעם אונטערשיעד צווישען אַ פּראָטעסטאַנט און אַ קאַטאָליקער, מיין בריעף ערלויבט דאָס מיר ניט. איך וויל דיר נור אויפֿמערקזאַם מאַכען אויף איין זאַך. די פּראָטעסטאַנטען אין פֿראַנקרייך זענען נור אַ קליינער טהייל פֿון דעם גרויסען פֿראַנצויזישען פֿאָלק. און ווייל זיי זענען נור אַ קליינער טהייל האָבען זיי אַליין זעהר פֿיעל געליטען פֿון דעם רוב העם, דאָס הייסט פֿון די קאַטאָליקער. אין אַמאָליגע צייטען האָבען די פּראָטעסטאַנטען אין פֿראַנקרייך געליטען זעהר אַ סך שלעק מיט צרות, אַלערליי מיני יסורים מיט פּורעניות און גרויסע גזירות מיט רדיפות, אָט כמעט ווי מיר יודען. און נאָך ביז היינטיגען טאָג האָבען די קאַטאָליקער שטאַרק פֿיינד די פּראָטעסטאַנטען און וואָלטען גרייט געווען צו מחדש זיין אויף זיי די אַלטע גזירות מיט די אַלטצייטיגע רדיפות. די פּראָטעסטאַנטען ווייסען עס און פֿערשטעהן עס גאַנץ גוט, און דערפֿאַר שטעהען זיי צוזאַמען מיט די יודען, אום זיך זעלבסט צו שיצען. ווי אַ פּראָטעסטאַנט קען דער הערר פּראָפֿעסאָר אַלבערט רעוויל קיין שונא־ישראל ניט זיין און ער שפּעכט זיך אויס געגען די אַנטיסעמיטען. ווייטער מוז איך דיר נאָך זאָגען, באָבוניו טייערע, אַז פֿאָרשענדיג די קריסטליכע אמונות ודעות האָט אַלבערט רעוויל געמוזט אויסלערנען די יודישע אמונות ודעות פֿון לעצטע הונדערט יאָהרען פֿון אונזער פּאָליטישען פֿאָלקס לעבען אין ארץ ישראל. אַלבערט רעוויל איז בעקאַנט מיט הלל הזקן'ס צייט, למשל, אַזוי ווי ער וואָלט אַליין דעמאָלט געלעבט, ער דערצעהלט אייניגע היסטאָרישע זאַכען אָט ווי ער וואָלט אַליין דערביי געוועזן.

אַז אין פֿראַנקרייך האָט אויסגעבראָכען דער דרייפֿוס־שקאַנדאַל איז אַלבערט רעוויל געוועזן איינער פֿון די, וועלכע האָבען געפֿאָדערט גערעכטיגקייט, ליכטיגקייט און וואַהרהייט.

דער פֿראַנצויז אַנרי דאַגאַן האָט פֿאָרגעלעגט אַלבערט רעוויל'ן זיינע וויכטיגע שאלות. אַלבערט רעוויל האָט געענטפֿערט אַזוי:

ערשטענס, רעכענט ער אַז די שונאי ישראל זענען גרויסע ליגנער ווען זיי זאָגען, אַז זיי זענען נור געגען דעם יודישען שטאַם און ניט געגען דער יודישער אמונה.

אָט דאָ, באָבוניו טייערע, מוז איך דיר מאַכען אַ קליינעם פּירוש, אום דיר געבען צו פֿערשטעהן וואָס הייסט עס זיין געגען דעם יודישען שטאַם און ניט געגען דער יודישער אמונה, אָדער זיין געגען דער יודישער אמונה און ניט געגען דעם יודישען שטאַם.

אין פֿראַנקרייך איז מען רחמנא ליצלן, ווי דיר איז געוויס בעקאַנט, גרויסע אַפּיקורסים, כופֿרים בעקר. אַ גרויסער טהייל פֿראַנצויזען, ובפֿרט פּאַריזער איינוואָהנער גלויבען ניט אין קיין שום זאַך און לאַכען

זיך אויס פֿון אַלערליי מין אמונה. די שונאי ישראל האָבען זיך ביי זיך אין האַרצען אַזוי געזאָגט: אויב מיר וועלען אַרויס געגען די יודען אין נאָמען פֿון דער רעליגיאָן, וועט מען זיך פֿון אונז גאַנץ גוט אויסלאַכען, און קיינער וועט אפילו ניט וועלען אונז אויסהערען, מע וועט פֿון אונז חוזק מאַכען און מע וועט אונז אָבשיקען צו דעם געוויסען איספּאַנישען אינקוויזיטאָר טאָרקוועמאַדען. דאָס וואָס ביי אונז אין האַרצען טהוט זיך דאָס איז אונזער עֵסֶק. אָבער מיר דאַרפֿען נור שרייען איינס; מיר דאַרפֿען זאָגען אַז עס איז אַלעס איינס, צי די יודען גלויבען אין גאָט צי ניין, עס איז גאַנץ גלייכגילטיג צי זיי דאַוונען שַחֲרִית, מִנְחָה וַעַרְבִית צי ניין. זייער אמונה, זייער רעליגיאָן, זייער גלויבען געהט אונז ווינציג אָן. מיר זענען נור געגען זייער שטאַם, זייער פֿאָלקסטהום, זייער נאַציאָנאַליטעט.

אַלבערט רעוויל בעווייזט אונז אַז די יודענפֿרעסער זענען גרויסע ליגנער; אַז אין אמת'ען איז די מלחמה געגען די יודען אַ פּשוט'ער רעליגיעזער שטרייט. נאָך אַלבערט רעוויל נאָך, איז דאָס וואָס מע רופֿט אַנטיסעמיטיזם נאָר אַ מלחמה פֿון די קאַטאָליקער געגען אַלע ניט קאַטאָליקער. דאָס ציעל פֿון די אַנטיסעמיטען, האָטש זיי שרייען אַז זיי ווילען מַציל זיין פֿראַנקרייך פֿון דעם יודישען פֿאָלק וואָס מאַכט זיי פֿאַר קנעכט און נעמט ביי זיי אַרויס דעם מוח פֿון די ביינער, בעשטעהט אין אמת'ן נור אין דעם, אום אַרויסצוטרעטען געגען אַלע ניט־קאַטאָליקער, און פֿיהרען געגען זיי אַ סיסטעמאַטישען שטרייט.

צווישען אונז רעדענדיג איז די זאַך ניט אַזוי גאַנץ ריכטיג ווי דער העדר אַלבערט רעוויל וואָלט זי געוואָלט פֿאָרשטעלען. נאָר זיין כַּוָּנָה איז צום גוטען. ער איז מֵחֲסִידֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם און ער וויל בעשולדיגען די שונאי ישראל און מְלַמֵּד זְכוּת זיין אויף אונז יודען.

די הסרזנות וואָס מע וואַרפֿט אויף יודען — זאָגט ווייטער אַלבערט רעוויל — געהערען נור צו זעהר אַ קליינעם טהייל פֿון זיי. טויזענדער יאָהרען האָט מען די יודען געשלאָגען און גערודפֿט. וואָס פֿאַר אַ וואונדער איז עס, אַז עס געפֿינען זיך צווישען זיי אויך שלעכטע מענשען?

אַלבערט רעוויל ברייננט ווייטער, ווי די יודען האָבען געגעבען פֿראַנקרייך פֿיעל גרויסע לייט אין אַלע צווייגען פֿון דער מענשליכער טהעטיגקייט, אין וויסענשאַפֿט, אין ליטעראַטור, אין פּאָליטיקא, אין קונסט און ז. וו.

— אין דעם מיטעלאַלטער — זאָגט לסוף אַלבערט רעוויל — אַז מע האָט יודען אַרויסגעטריבען פֿון אַ לאַנד איז דאָס לאַנד כמעט חרב געוואָרען. דער מִסְחָר פֿלעגט אַזוי פֿאַלען אַז מייסטענס איז מען געווען געצוואונגען רופֿען די יודען צוריק.

עס וואָלט נאָך היינט פֿאָרגעקומען דיזעלביגע זאַך. ווען פֿראַנקרייך זאָל פֿלוצים נעהמען און אַרויסטרייבען די יודען פֿון לאַנד, וואָלט די מאַכט פֿון פֿראַנקרייך טיעף געפֿאַלען; איהר פֿינאַנציעלע, אינדוסטריעלע און וויסענשאַפֿטליכע קראַפֿט וואָלט גלייך ווינציגער געוואָרען. אין דער מלחמה מיט דייטשלאַנד איז פֿראַנקרייך קאַליעטשעט געוואָרען; מע האָט ביי איהר אָבגעשניטען איין אבר; מע האָט ביי איהר צוגענומען אַ גאַנצע מדינה! מע האָט ביי איהר אָבגעריסען אַ גאַנץ שטיק לאַנד; מע האָט ביי איהר אַוועק געראַבעוועט עלזאַס מיט לאָטהרינגען. אַרויסטרייבען יודען פֿון פֿראַנקרייך וואָלט געהייסען איהר אָבשניידען נאָך איין אֵבֶר.

איך האָב דיר דאָ געבראַכט, באַבוניו טייערע, די מיינונג פֿון אַלבערט רעוויל. זיינע לעצטע ווערטער ערוועקען אַוַדַאי אין אונז אַלערליי מַחֲשָׁבוֹת. אַוַדַאי דער הערר פּראָפֿעסאָר אַלבערט רעוויל האַלט מיט אונז יודען. ווי ער זאָגט עס אַליין, האָט ער פֿיעל יודישע פֿריינד וועלכע האָבען איהם געלערנט יודען בכלל צו שעצען. אָבער נישט דאָס בין איך אויסען. די וויכטיגסטע ווערטער אין דעם שמועס מיט אַלבערט רעוויל זענען, אַז ער קען זיך גאָר נור פֿאָרשטעלען דעם געדאַנק פֿון גֵרוּש הַיְהוּדִים. הונדערט יאָהר נאָך דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציאָן מוז מען נאָך בעווייזען אַז פֿאַר פֿראַנקרייך זעלבסט וועט שלעכט זיין אַרויסצוטרייבען די יודען. שוין הונדערט יאָהר אַז די יודען אין פֿראַנקרייך זענען עמאַנציפּירט, דאָס הייסט, זיי זענען בירגער געוואָרען מיט אַלע בירגערליכע רעכטע, גלייך ווי די פֿראַנצויזען אַליין.

הונדערט יאָהר! און פֿון דעסטוועגען מוז מען אָנקומען צו גרויסע געלערנטע לייט, אום צו בעווייזען אַז אַרויסטרייבען יודען פֿון פֿראַנקרייך וועט זיין אַ אומגליק פֿאַר פֿראַנקרייך זעלבסט!

אָ, יאָ, באַבוניו טייערע! זעהסט דו? — פֿראַנקרייך האָט עמאַנציפּירט יודען, אָבער נור ווי איינצעלנע מענשען. איצט איז געקומען די צייט אַז יודען זאָלען זיך זעלבסט עמאַנציפּירען ווי אַ פֿאָלק. אַנשטאָט פֿרעמדע בירגער צו זיין, דאַרפֿען זיך יודען יעצט סטאַרען אייגענע בירגער צו ווערען, יודישע בירגער פֿון דעם יודישען פֿאָלק אין דעם יודישען לאַנד...

נאָר דערפֿון וועלען מיר נאָך שמועסען.

זיי געזונד, באַבוניו טייערע, ווי עס ווינשט דיר דיין

שמואליק.

פאליטישע איבערזיכט.

אַזיען און אַפֿריקאַ, וואו עס זענען געשאַפֿען געוואָרען די ערשטע יסודות פֿון דער מענשליכער קולטור, די ערשטע מְלוּכוֹת, די ערשטע יסודות פֿון וויסענשאַפֿט און די וויכטיגסטע רעליגיאָנען פֿון דער וועלט, האָבען שוין לאַנג פֿערלאָרען זייער גלאַנץ. נאָך דעם פֿאַל פֿון די מאַחמעדאַנערס הערשאַפֿט איז אַלעס איינגעשלאָפֿען געוואָרען, דאָס לעבען איז פֿערגליווערט געוואָרען. די פֿערענדערונגען און איבערקעהרענישען אין אייראָפּא האָבען זיך ניט אָבגעשפּילט אין לעבען פֿון אַזיען און אַפֿריקאַ. נור די יאַפּאָנער זענען דאָס איינציגע פֿאָלק אין אַזיען, וועלכעס נעהמט איבער ביי זיך די אייראָפּעאישע בילדונג און סטאַרעט זיך איינצופֿיהרען ביי זיך די פֿערבעסערונגען אין פֿאָלקסלעבען, וועלכע אייראָפּא האָט געשאַפֿען. די איבריגע פֿעלקער פֿון אַזיען זענען געבליבען אַזוי אונוויסענד ווי פֿריהער און די פֿעלקער פֿון אַפֿריקאַ פֿיהרען נאָך ביז איצט אַ לעבען פֿון ווילדע מענשען ווי מיט וויפֿיעל טויזענד יאָהר צוריק.

אָבער די זון איז ניט אויף אייביג פֿערגאַנגען אין מִזְרָח זייט. מען זעהט און מען שפּירט אומעטום די סִימָנִים, אַז אויך דאָרטען פֿערשווינדעט דאָס פֿינסטערניש און עס טרעט איין די צייט, ווען עס וועט אויך אין יענע לענדער זיין אַ העלער זונען־שיין. די פֿערבינדונגען מיט אייראָפּא, די אייזענבאַהנען און שיפֿען וועקען אויף די צוויי גרעסטע וועלטטהיילען פֿון זייער לאַנגען שלאָף, און ניט לאַנג איז די צייט, ביז אויך דאָרטען וועט געשאַפֿען ווערען קולטור און לעבען. מיר יודען זענען ניט די איינציגע, וואָס שטרעבען איצט צוריק קיין מִזְרָח־לאַנד. אַלע אייראָפּעאישע מְלוּכוֹת סטאַרען זיך איצט צו פֿערשטאַרקען זייער איינפֿלוס אין אַזיען, צו בעזעצען נייע לענדער, צו גרינדען קאָלאָניען. אפֿילו דייטשלאַנד, וואָס האָט ביז איצט קאָלאָניען ניט געזוכט, הויבט אויך אָן צו שפּיעלען אַ גרויסע ראָליע אין אַזיען און אַפֿריקאַ, זי האָט איצט לאַנד אין די ביידע וועלטטהייל'ען. אֱמֶת, איהרע קאָלאָניען געבען איהר נאָך ניט קיין הַכְנָסָה, די דייטשען, וואָס פֿערלאָזען זייער פֿאַטערלאַנד עמיגרירען נאָך ניט אין די דייטשע קאָלאָניען אין אַזיען און אַפֿריקאַ, נאָר זיי עמיגרירען נאָך אַלץ אַזוי ווי פֿריהער קיין אַנדערע לענדער און דערהויפּט קיין אַמעריקאַ. פֿון דעסטוועגען קען מען ניט לייקענען דעם גרויסען ווערטה וואָס די קאָלאָניען קענען האָבען פֿאַר דייטשלאַנד אין דער צוקונפֿט. דייטשלאַנד זוכט איצט אויסצונוצען די געלעגענהייט און זאַמעלט לענדער און שאַפֿט זיך דערמיט אַ קוואַל פֿון שפּעטערדיגען גליק און קראַפֿט. אויסצופֿיהרען איהרע פּלענער, צו מאַכען פֿון דייטשלאַנד אַ מְלוּכָה, וואָס זאָל קענען פֿיהרען אַ וועלטפּאָליטיק, מוז דייטשלאַנד האָבען ניט נור אַ שטאַרקע אַרמעע אויף יַבָּשָׁה, נאָר אויך אַ שטאַרקען פֿלאָט, זי זאָל קענען אין די ווייטעסטע לענדער פֿון דער וועלט שאַפֿען אַכטונג פֿאַר דעם דייטשען נאָמען. די רעגירונג וויל דעריבער פֿערגרעסערן איהר פֿלאָט, דערצו דאַרף זי אָבער האָבען מיליאָנען, וועלכע זי טאָר אָהן פּאַרלאַמענט ניט נעהמען. איידער מען האָט אָנגעהויבען די וִכּוּחִים וועגען פֿלאָט אין פּאַרלאַמענט, דיספּוטירען וועגען דער פֿראַגע אַלע דייטשע צייטונגען. עס זענען ענט־

שטאַנען צדדים; די סאָציאַליסטען און אַ טהייל פֿון ליבעראַלען ווילען ניט מסכּים זיין מיט דער רעגירונגס פֿאָדערונג. אַנדערע פּאַרטייען דאַגעגען אַגיטירען מיט היי'ן פֿאַר'ן פֿלאָט. עס איז ענטשטאַנען אַ שפּעציעלע חברה צו אַגיטירען, „פֿלאָט־פֿעראיין”, אין דער חברה זענען מענשען פֿון פֿערשיעדענע פּאַרטייען, אין אַ קורצע צייט האָט די חברה געקראָגען ביז 200 טויזענד מיטגליעדער. דער פּראָיעקט וועגען פֿלאָט האָט איצט אַרויסגערופֿען נאָך מעהר אַנהענגער, זייט די ענגלישע רעגירונג האָט אַרעסטירט עטליכע דייטשע האַנדעלסשיפֿען, ווייל זי האָט זיי חושד געווען אַז זיי פֿיהרען געוועהר קיין טראַנסוואַל. געוועהר האָט מען אפילו, ווי עס ווייזט אויס, ניט געפֿונען אָבער אויף די שיפֿען זענען געווען פּריוויליגע, וואָס זענען געפֿאָהרען אַנצוקומען אין די טראַנסוואַלערס חיל, עס איז געווען אַ סך פּראָוויאַנט, וואָס איז בעשטימט פֿאַר די בויערן. דאָס האָט שטאַרק אויפֿגערעגט דייטשלאַנד געגען די ענגלענדער, ווייל לויט די געזעצען, וואָס עקזיסטירען וועגען האַנדעל אין אַ מלחמה צייט, האָט ענגלאַנד ניט געהאַט דאָס רעכט צו שטערען דייטשע שיפֿען וואָס פֿיהרען נור פּראָוויאַנט און מענשען וועלכע פֿאָהרען איינציגווייז אויף אייגענע בילעטען. אין ענגלאַנד אָבער מאַכט מען צו די געזעצען אַנ'אַנדער פּירוש און מען זאָגט אַז אויך מענשען און פּראָוויאַנט, וואָס ווערען געפֿיהרט אין דאָס פֿיינדליכע לאַנד געהערען אין דער צייט פֿון אַ מלחמה צו קאָנטרעבאַנדע. די דייטשע רעגירונג האָט אַריינגעשיקט איהר פּראָטעסט קיין ענגלאַנד, קיין ענטפֿער האָט זי נאָך פֿון לאָנדאָן נישט געקראָגען.

דערווייל אָבער איז דורך דעם די פֿיינדשאַפֿט געגען ענגלאַנד נאָך מעהר געשטיגען און עס האָט זיך נאָך מעהר פֿערגרעסערט די אַנהענגער פֿון פֿלאָט. „אַז מיר וואָלטען געהאַט אַ שטאַרקערען פֿלאָט, זאָגען די דייטשען, וואָלט ענגלאַנד אונז ניט אָנגעטהון אזא בעליידיגונג, און זי וואָלט מורא געהאַט זיך צו בעגעהן מיט אונז אַזוי ווי איצט”.

די סימפּאַטיען פֿון גאַנ'ץ אייראָפּא פֿאַר די בויערן, וואָס פֿערטהיידיגען מיט אזא מוטה זייער פֿרייהייט און זעלבסטשטענדיגקייט, שטערען ענגלאַנד אויף יעדען טריט. זי האָט געוואָלט דינגען אין איטאַליען חיל אויף אַוועקצושיקען קיין מצרים, כּדי זי זאָל פֿון דאָרטען קענען אַרויספֿיהרען איהר מיליטער קיין אַפֿריקא. די איטאַליענישע רעגירונג האָט אָבער געמוזט אָבזאָגען ענגלאַנד, ווייל דאָס גאַנצע פֿאָלק האַלט מיט די בויערן. ענגלאַנד האָט געוואָלט אָבקויפֿען ביי פּאָרטוגאַל דאָס לאַנד דעלאַגאָאַ, וואָס וואָלט געעפֿענט פֿאַר די ענגלענדער אַ גוטען און נאָהענטען וועג קיין טראַנסוואַל און וואָס וואָלט אָבגעשניטען טראַנסוואַל פֿון איהרע פֿערבינדונגען מיט אייראָפּא, די פּאָרטוגאַלישע רעגירונג מוז אָבער די פֿערהאַנדלונגען מיט ענגלאַנד אָבלייגען ביז נאָכ'ן קריג, ווייל דאָס גאַנצע פֿאָלק איז געגען ענגלאַנד. רוסלאַנד האָט אויך איצט פּראָטעסטירט געגען ענגלאַנד, וואָס זי פֿערהאַלט דעפּעשען צווישען טראַנסוואַל און אַנדערע רעגירונגען. צו דעם פּראָטעסט פֿון רוסלאַנד זענען אויך צוגעשטאַנען אַלע איבריגע גרויסע מלוכות.

און די מלחמה ברענגט נאָך אַלץ ווייניג נחת די ענגלענדער. זיי האָבען געהאַט גענומען עטליכע פּונקטען, אָבער זיי זענען פֿון דאָרטען צוריק אַרויסגעטריבען געוואָרען. איצט איז שטאַרקער דער קאַמפּף ביי לעדיסמיט, בולער פּרובּט ווידער זיין גליק ביי קאָלענזא, וואו ער האָט געהאַט מיט 2 וואָכען פֿריהער אזא מאוסע מפּלה.

אין עסטרייך איז נאָך ניט אַוועק אַ חדש ווי וויטעק איז פּרעזידענט פֿון מיניסטעריום און מען רעדט שוין וועגען נייע מיניסטאָרען. וויטעק האָט זיך קיין איינציגעס מאָל ניט בעוויזען פֿאַר'ן פּאַרלאַמענט, דער פּאַרלאַמענט איז פֿערמאַכט, וויטעק האָט גענומען אויף זיך דורכצופֿיהרען די נייטהיגע געזעצען אָהן דעם פּאַרלאַמענט, זיין אַרבייט איז שוין באַלד פֿאַרטיג און ער מוז אָבטרעטען זיין שטעל אַנ'אַנדער מיניסטעריום, וואָס וועט צוריק זיך שטעלען דאָס ציעל איינצופֿיהרען אין עסטרייך די פֿריהערדיגע אַכטונג צו די געזעצען און צום פּאַרלאַמענט און זוכען אַ פּשרה צווישען די אויפֿגערעגטע פֿעלקער אין זייער קאַמפּף פֿאַר די נאַציאָנאַלע זעלבסטשטענדיגקייט. אין לעבען זענען דאָ אַזוינע פֿראַגען, וואָס קענען ניט אָבגעפּטרט ווערען גרינג מיט דעם בעשלוס פֿון דער מעהרהייט, ווי צום ביישפּיל אין זאַכען פֿון גלויבען; דער קלענערער טהייל וועט קיינמאָל ניט אָננעהמען נור די אמונות ודעות וואָס וועט פֿערשרייבען דער גרעסערער טהייל. דאָסזעלביגע איז אויך מיט נאַציאָנאַלע פֿראַגען. דער רוב פֿון פּאַרלאַמענט האַלט פֿאַר די סלאַווען, אַז זייערע שפּראַכען דאַרפֿען קריגען דיזעלביגע רעכטע ווי די יעצט הערשענדע דייטשע שפּראַך, אַז אין די לענדער מיט סלאַווישער בעפֿעלקערונג דאַרף סלאַוויש זיין די רעגירונגסשפּראַך אין די שולען און אין געריכט, די בעאַמטען דאַרפֿען אין יענע לענדער רעדען די שפּראַך, וועלכע עס רעדט די בעפֿעלקערונג. דער וואונש פֿון פּאַרלאַמענט קען אָבער ניט ווערען צום געזעץ, ווייל דער קלענערער טהייל פֿון פּאַרלאַמענט וואָס בעשטעהט פֿון דייטשען וויל בשום אופן ניט מסכּים זיין צו אַזוינע רעכטע פֿון אַנדערע נאַציאָנען. די דייטשע שפּראַך און דייטשע קולטור האָבען געהערשט אין עסטרייך וויפֿיעל הונדערטער יאָהרען און די דייטשען קענען זיך ניט אַזוי גיך אָבזאָגען פֿון דער ראָליע, וועלכע זיי האָבען ביז איצט געשפּיעלט. די סלאַווען ווילען און קענען אויך ניט נאָכגעבען, און אַזוי געדויערן שוין אין עסטרייך זייט 2 יאָהר די גרעסטע מחלוקות און אונאָרדענונגען, אין פּאַרלאַמענט קומען פֿאַר די גרעסטע שקאַנדאַלען, מיניסטאָרען בייטען זיך איינער נאָך אַנדערען און קיינער קען ניט געפֿינען דאָס ריכטיגע מיטעל ווי צו פֿעראייניגען צוזאַמען פֿעלקער וואָס האָבען פֿערשיעדענע שטרעבונגען, ווי צוזאַמענהאַלטען אין איין מלוכה פֿעלקער, פֿון וועלכע יעדעס איינצעלנע שטרעבט צו אייגענער זעלבסטשטענדיגקייט.

י. ל.

צייטונגסשטימען.

צוליעב דעם שרעקליכען געלד קריזיס און די טויזענדער גרויסע און קליינע באַנקראָטען — האָט מען אין דער לעצטער צייט אָנגעהויבען הויך צו ריידען וועגען אַ זאַך, וואָס איז ביז איצט כּמעט געווען אַ סוד־מעשה.

מען האָט שוין לאַנג געוואוסט, אַז אונזערע מסחרים זענען ניט קיין מסחרים, אַז אונזער האַנדעל שטעהט אויף היהנער'שע פֿיסליך, אַז דער יודישער סוחר האַנדעלט אויף באָרג, אַז אין זיין מסחר איז ער ניט קיין ספּעציאַליסט, אַז אויף איין פֿאַכמאַן געפֿינען זיך טויזענדער קרעמער און פֿאַבריקאַנטליך וואָס פֿרעגט זיי באַהרים וואָס סחורה איז, וואו מען קויפֿט דאָס, ווי מען מאַכט דאָס און ווי מען האַנדעלט דערמיט: אַז די קאָנקורענ'ץ צווישען יודישע געשעפֿטען „פֿערפּאַטשקעט” יעדען עסק, אַז די רווחים בעשטעהען נור פֿון דעם וואָס מען רייסט אָב פֿון אייגענעם לייב, א. ז. וו. א. ז. וו.

מען האָט דאָס אַל'ץ געוואוסט, נאָר מען האָט זיך נאָך געקווייקעלט דאָס פֿריי אַרויסצוריידען. צי האָט מען מורא געהאַט ניט צוצונעהמען פֿון יודען זיין לעצטען טרייסט, זיין לעצטען בטחון צו זיין „סוחר'שען מח”, צו זיין „האַנדעלסזשעניע” וואָס דאַרף מעהר ניט ווי 10 הוילע פֿינגער אום אַ וועלט איבערצוקעהרען?

דער קריזיס האָט נאָך אַמאָל קלאָר געוויזען, אויף וועלכע פֿאַלשע פֿונדאַמענטען עס ווערען געבויט יודישע חיונה'עס. בעת יודישע געשעפֿטען האָבען געפּלאַצט איינס נאָך'ן אַנדערן, און יודישע סוחרים זענען איינער נאָך דעם אַנדערן „אַראָב פֿון מאַרק”, געפֿאַלען ווי פֿליעגען, האָבען די קריסטליכע פֿירמעס אַריבערגעטראָגען די שלעכטע צייט און זענען געבליבען אויפֿ'ן פּלאַטץ. ווי קומט דאָס, פֿרעגט זיך, אַז דער האַנדעלסזשעניע שטעהט אַזוי שוואַך אויף די פֿיס? ווי קומט דאָס, אַז אַ פֿאָלק, וואָס האָט זייט יאָהרהונדערטע נור געהאַנדעלט און געהאַנדעלט, און איז געוועזען דער רבּי אין מסחר פֿאַר אַנדערע פֿעלקער, ווי קומט דאָס, אַז דער תּלמיד איז געניטער ווי דער רבּי?

דיא פֿראַגע איז איינע פֿון די טרויעריגסטע, און אין דער לעצטער צייט האָבען זיך יודישע צייטונגען מיט איהר אָנגעהויבען צו בעשעפֿטיגען.

אין „המליץ” האָט ה. שבנא, אין זיינע „מכתבים מביאליסטאק”, אין אַ סעריע פֿון 19 בריעף, געשילדערט אין אומעטיגע אָבער ריכטיגע פֿאַרבען דעם גאַנצען חורבן פֿון די דאָרטיגע יודישע געשעפֿטען. אין „הצפירה” Nr. 342 רופֿט אויס ה. נ. ס. אין זיין אַרטיקעל „אבל

אַשֵׁמִים אֲנַחְנוּ": מיר זענען אַליין שולדיג אין אַלע אונזערע אומגליקען. דער קריזיס וואָלט זיך ניט געמאַכט אַזאַ רוֹשֶׁם אין דער יודישער סוחר'שער וועלט, ווען אונזערע געשעפֿטען וואָלטען געהאַט אַ אֱמֶת'ען יְסוֹד. ה. א. שטיין אין זיין אַרטיקעל "אנחנו והם" (הצפירה 281) מאַכט אַ פֿערגלייך צווישען יודישע און קריסטליכע געשעפֿטען און קומט צו דעם אייגענעם רעזולטאַט, ווי ה.... טיעפֿער פֿאַר זיי אַלעמען בעריהרט די אייגענע פראַגע ה. סט. זשאס אין וואסהאד, נו. 56. דער הויפּט חסרוֹן, שרייבט סט. זשאס — בעשטעהט אין דעם וואָס ביי אונז איז שוואַך אויסגעבילדעט די איניציאַטיווע, ד. ה. די פֿעהיגקייט צו געפֿינען נייע וועגען, נייע פלעצער, וואו מיר זאָלען קענען אַנווענדען אונזערע פּראָדוקטיווע קראַפֿט. סיי אין האַנדעל סיי אין טעכניק פֿעהלען אונז די נייטהיגע קענטניסע דערצו, דערום מוזען מיר נאָכמאַכען אַנדערע, מיר האָבען ניט קיין איניציאַטיווע. קומט אַ דייטש אַ פּאָליאַק, אָדער איינער פֿון די זעלטענע יודען וואָס איז אויסגעלערנט אין זיין פֿאַך אין אַלע קלעפּעליך, און עפֿענט אַ פֿאַבריק, אַ זאַוואָד א. ד. גל. שפּראָצען שוין אַרויס צעהנדליגער אַזעלכע יודישע זאַוואָדען און פֿאַבריקליך. און אַזוי ווי זיי זענען ניט בְּכֹחַ צו קאָנקורירען מיט יענעם דורך גרינדליכע פֿאַכקענטניסע בִּפְרָט און דורך גרונדט'קייט בִּכְלָל, זוכען זיי דורך וואָהלוועלע פּראָסטערע מאַטעריאַלען און לוינ־דריקונג זיך ווי עס איז צו דערהאַלטען אויפ'ן פּלאַטץ. כָּל זְמַן דער קרעדיט איז נאָך דאָ — שלאָגט מען זיך ווי עס איז דורך. סוֹף כָּל סוֹף אָבער פֿאַלען זיי ביים ערשטען שלעכטען יאָהר איינער נאָכ'ן אַנדערן. דער גרונדיגער סוחר אָבער לעבט איבער די שלעכטע צייט צו ליעב זיין גוטען נאָמען און צו ליעב דעם שטאַרקען יסוֹד פֿון זיין געשעפֿט.

פֿאַר וואָס פֿעהלט אונז אָבער די איניציאַטיווע?

די, וועלכע קוקען אויף אַלין מרה־שחוֹרה'דיג, מעלאַנכאָליש, זאָגען, אַז מיר האָבען קיין מאָל זי ניט געהאַט. נאָר פֿריהער האָבען "די אַנדערע" אויך ניט געהאַט קיין איניציאַטיווע, און מיר האָבען געקענט ווי ס'איז זיך אָהן איהר דורכלעבען אונזער וועלטיל. אַנדערע מיינען אָבער, — און זיי זענען שוין נעהנטער צום אֱמֶת, — אַז די שטענדיגע צָרוֹת און פֿעפֿאָל־גונגען מאַכען אונז פֿאַר אַ אונפֿעהיגעס פֿאָלק. מיר הערען אויף צו לער־נען, אונזערע קינדער וואַקסען אויף אָהן בילדונג, אָהן אַלגעמיינע און אָהן טעכנישע. קיין פֿאָלק איז ניט אַזוי שטאַרק, אַז עס זאָל קענען לעבען נור פֿון דעם, וואָס די טאַטעס און די זיידעס האָבען געלאָזען בירושה. עס מוז נאָך לערנען אַליין און נאָך צולערנען ביי אַנדערע פֿעלקער. דאָס האָבען מיר צו אונזער אומגליק ניט געטהון. און דאָס נאָך אין אַזאַ צייט, בשעת די קאָנקורענץ וואַקסט מיט יעדען טאָג און די מלחמה פֿאַר'ן לעבען, פֿאַר די לעבענסמיטעל שטאַרקט זיך פֿון יאָהר צו יאָהר! אין אַזאַ שווערער צייט האָבען מיר אויפֿגעהערט צו לערנען, און דעריבער זענען מיר אַזוי שרעקליך געפֿאַלען. א. ע.

יוּדישֶׁע שְׁטֶעדְט און שְׁטֶעדְטלִיך.

עס איז געוועזען איין אַלְמָנָה וואָס האָט געהאַט צוויי יונגליך. די צוויי ברידערליך האָבען ניט געלעבט בְּשָׁלוֹם. זיי פֿלעגען זיך שטענדיג קריגען און יעדער פֿון זיי האָט פֿערלאַנגט אַז די מאַמע זאָל האַלטען מיט איהם. האָט זי געהאַלטען מיט דעם ערשטען, איז דער צווייטער געוועזען בְּרוֹגֶז מיט דער מאַמען. האָט זי געהאַלטען מיט דעם צווייטען איז דער ערשטער געוואָרען בְּרוֹגֶז אויף דער מאַמען.

און ביידע האָבען דערפֿאַר דער מאַמען געטהון צוּלְהַכְעִיס, איינער דערמיט וואָס ער פֿלעגט ניט וועלען עסען און טרינקען, און דער צווייטער, פונקט פֿערקעהרט, פֿלעגט אויף צוּלְהַכְעִיס דער מאַמען אַלעס אויפֿ־עסען און אויסטרינקען, און פֿון וואָס ער האָט ניט געקענט אויפֿעסען, פֿלעגט ער אַ תֵּל מאַכען. די ביטערע אַלְמָנָה האָט נעביך גאָר ניט גע־וואוסט וואָס צו טהון מיט איהרע צוויי קינדער: האָט דער ערשטער גאָר ניט גענעסען, פֿלעגט איהר ווי טהון דאָס האַרץ, האָט דער צווייטער אוי פֿגעגעסען דעם גאַנצען איינגעמאַכטס, וואָס זי האָט געפּרעגעלט זומער צייט, האָט איהר אויך ווי געטהון דאס האַרץ. וואָס האָט זי נעביך גע־קענט טהון מיט איהרע שלעכטע קינדער וואָס האָבען ניט איבער זיך אויבער האַרר, קיין טאַטען? זי פֿלעגט מעהר ניט פֿאַר זיי וויינען און קיין בעטען זיי זאָלען זיך ניט קריגען, וועט זי ביידע ליעב האָבען און מיט ביידע האַלטען. —

דאָס שטעדטיל זעטיל (גראד. גוב.) פֿערמאָגט צוויי דאָקטוירים וועלכע לעבען אויך ניט בְּשָׁלוֹם, און הערען זיך ניט אויף צו קריעגען. און דאָס שטעדטיל ליידט נעביך פֿון זיי אַזוי ווי די אומגליקליכע אַלְמָנָה.

זאָלען זיי זיך קריעגען, וועמען אַרט דאָס? נאָר דאָס גאַנצע אומ־גליק איז וואָס יעדער פֿון זיי פֿערלאַנגט אַז דאָס שטעדטיל זאָל נור מיט איהם האַלטען. האַלט זעטיל מיט דעם ערשטען, איז דער צווייטער דאָק־טאָר בְּרוֹגֶז, האַלט זי מיט דעם צווייטען, איז דער ערשטער דאָקטאָר בְּרוֹגֶז, און ביידע טהון דעם שטעדטיל צוּלְהַכְעִיס. איינער דערמיט, וואָס ער וויל כְּלָל ניט שרייבען קיין רעצעפּטען, און דער אַנדערער מיט דעם, וואָס ער פֿערשרייבט טייערע רעצעפּטען. און דאָס אומגליקליכע זעטיל קלאָגט און וויינט און בעט זיך ביי איהרע צוויי דאָקטוירים זיי זאָלען זיך ניט קריעגען, זיי זאָלען לעבען בשלום. דער זאָל ניט צו פֿיעל רעצעפּטען שרייבען, און דער זאָל אויך אָנהויבען געהן צו קראַנקע און אויך שריי־בען רעצעפּטען. פֿאָריגע וואָך איז דער דאָקטאָר וואָס וויל גאָר צו קיין קראַנקע ניט געהן, אַזוי שטאַרק בְּרוֹגֶז געוואָרען אויף דער מאַמע זעטיל, אַז ער האָט זי גאָר געוואָלט אַוועק וואַרפֿען, און אַוועקפֿאָהרען. זעטיל האָט זיך צעוויינט, געבעטען איהם ער זאָל ניט אַוועקפֿאָהרען און גע־העכערט איהם 500 רובל אַ יאָהר קעשענע געלד, ווייל ער איז בֶּאֱמֶת אַ גוטער דאָקטאָר און ברייננט פֿיעל נוצען דעם דאָרטיגען בִּקּוּר חוֹלִים. זעטיל האָט איהם צוגעזאָגט אַז פֿון היינט אָן און ווייטער וועט זי שוין נור האַלטען מיט איהם, ווייל ער איז פֿון זיין ברודער ניט איין מאָל אומזיסט בעליידיגט געוואָרען. גאַנץ זעטיל איז יעצט זעהר צופֿריעדען וואָס זייער ליעב קינד האָט זיי ניט אַוועקגעוואָרפֿען, און אַז איינער ווערט חו"ש קראַנק, געהט ער שוין צו איהם און שרייבט שוין אויך אַ רעצעפּט.

ווי איהר זעהט איז מיט קאַפּריזנע קינדער שלעכט, נאָר אָהן קינ־דער איז נאָך ערגער.

ה' א. ל. פערסיק שרייבט פֿון וואלאזין (ווילנ. גוב.): קיין דאָק־טאָר איז נאָך אַלי'ן ביי אונז ניט דאָ, און יעצט איז אין וואלאזין זעהר איין אומגעזונדע צייט. 30 פּראָצענט קראַנקע געפֿינען זיך יעצט אין שטאָדט. מען האָט שוין וועגען דעם ניט איין מאָל מְעַכֵּב הַקְּרִיאָה גע־וועזען. איבערהויפּט האָבען געפֿילדערט די ווייבער פֿון די קראַנקע מענער און קינדער. די שטאָדטפֿיהרער האָבען אפילו יאָ צוגעזאָגט אַראָב־ברייננען אַ דאָקטאָר, נאָר ער איז נאָך אַלי'ן ניט דאָ.

שוין בעסער איז צו זיין אַ זעטליוער, איידער אַ וואלאָזינער.

נאָך בעסער איז צו זיין אַ יאלטישקעווער. דאָרטען קריעגט מען זיך אויך, נאָר די קריעג זענען וועגען ליכטיגקייט.

פֿון יאלטישקאוו (פּאָד. גוב.) שרייבט מען אונז: אין איינעם פֿון אייערע אַרטיקלען, האָט איהר געשריעבען, אַז אין די יודישע שטעדטליך איז פֿינסטער. אונזערע יודען האָבען געוואָלט מאַכען ליכטיג, און צו דעם צוועק האָבען זיי אַרויסגענומען געלד פֿון דער קאָראָבקע. — נאָר באַלד איז געוואָרען צוויי צְדָדִים. איין צַד האָט געזאָגט: אַז עס דאַרף זיין ליכטיג אין גאַס, מען זאָל מאַכען לאַמטערענס מיט טראָטואַרען, און דער אַנדערער צד האָט געזאָגט: אַז עס דאַרף זיין ליכטיג אין די מוחות, מען זאָל מאַכען אַ שולע, אָדער פֿערגרעסערן די תַּלְמוּד תּוֹרָה. דער ערשטער צד האָט אויסגעפֿיהרט. מען האָט אונז געמאַכט טראָטואַרען און 36 לאַמטערענס.

און אַזוי איז יעצט אין יאלטישקאוו ליכטיג אין גאַס, און אין די מוחות און הערצער פֿינסטער ווי פֿריהער.

אין זיטאָמיר איז זיך פּערלויפען אזאַ מַעֲשֶׂה:

אַ יודיש ווייביל האָט ביי איהר שָׁכֵן געליהען 50 קאָפּ. ווען ער האָט ביי איהר מאַן נאָכדעם געמאָנט דעם חוב, האָט ער געזאָגט אין אַ ווערטיל: "איך גיב דיר אָוועק מיין ווייב פאַר דעם חוב". דער שָׁכֵן איז בעשטאַנען און לאַכענדיג האָבען זיי זיך געגעבען איינס דאָס אַנדערע די הענד. דערביי האָבען זיך גראַדע געפונען צוויי עֵדוּת.

פון דעם ווערטלען זיך איז אַרויסגעקומען אַ ערענסטע זאַך. דער שכן טענ'עט אַז על־פּי־דין איז זי זיין פרוי און פערלאַנגט אַ סומע געלד, וועט ער זיך אָבזאָגען פון דער קְנִיָה. דאָס ווייביל איז דערווייל איבער געפאָהרען צו איהרע עלטערן אין הויז.

די צייטונג "וואהלין", וועלכע ערשיינט טאקע אין זיטאָמיר און ברייננט די געשיכטע, בעמערקט, אַז זי האָט ניט געגלויבט אַז די מעשה זאָל זיין איין אמתע. נאר נאָכהער האָט די צייטונג זיך ערקונדיגט אַז די געשיכטע איז ווירקליך פאָרגעקומען די טעג אין זיטאָמיר. דאָס ווייביל איז איינע פון די זיטאָמירער דוהאוונע רבנים'ס אַ טאָכטער.

עס ווייזט אויס אַז אין זיטאָמיר איז דאָ אַ סך איבריגע צייט און מען ווייסט ניט וואָס מען זאָל מיט איהר טהון.

פון אומאַן (קיעוו. גוב.) שרייבט מען אונז: אין יוד נומער 27 האָט איהר אָבגעדרוקט מיינע אַ קאָרעספאָנדענץ וועגען די 12 אַבאָנענט־ן אויף יודישע צייטונגען וואָס געפינען זיך ביי אונז און שטאָדט. יעצט קען איך אייך שרייבען, אַז זיי האָבען שוין אָוועקגעשיקט זייערע פאָר רובל אויף די צייטונגען. 2 האָבען אויסגעשריבען די "הצפירה" 2 דעם "המליץ" 2 דעם "וואסחאד" 1 די "בודושטשנאסט", 2 דעם "יוד" און 3 האָבען אויס־געשריעבען די צייטונג "ראָדינאָ", וועלכע גיט 224 פּרעמיעס. און אָזוי איז ביי אונז אויף דעם נייעם יאָהר הונדערט פון 12 אַבאָנענטען אויף יודישע צייטונגען געבליבען נור 9.

די אומאַניער יודישע אינטעלינענץ שרייבט אויס וועלכע צייטונגען איהר ווילט, נור ניט קיין יודישע.

אין אונזער שטאָדט צעהלט זיך 4 טויזענד פוילישע איינוואָהנער ד. ה. אַ זעקסטערטהייל פון די יודישע און זיי שרייבען אויס בערך 400 עקזעמפלאַרען פערשיעדענע פוילישע צייטונגען.

עס איז אָבער צו האָפען אַז אין גיכסטען וועלען פאַר די יודישע צייטונגען צוקומען נאָך נייע 2 אַבאָנענטען, ווייל די טעג דאַרפען זיין 2 חתונות ביי אונז אין שטאָדט, און עס קומען צו פון דער פרעמדע נייע 2 איידעמליך, וואָס האָבען ליעב לעזען יודישע צייטונגען.

יודישע הערויסגעבער! פערגרעסערט אייערע אויסגאַבען, גיט פּרעמיעס, הויבט אָן אַרויסצוגעבען נייע צייטונגען, אין אומאַן קומען צו נייע צוויי איידעמליך.

אֱמֶת.

מען שרייבט אונז:

וואזנעסענסק (חערס. גוב.): א שווערע צייט איז ביי אונז קיין שום געשעפטען זענען ניטא. די גאנצע פרנסה איז ביי אונז געוועזען ביז היינטיגס יאהר פון די ברוידט-קאנטארען וועלכע מען פלעגט דא אין ראיאן קויפען מיליאנען פודען און טראנספּארטירען זיי דורך וואזנעסענסק קיין ניקאלאיעוו. פון אט די קאנטארען האט געהאט פרנסה כמעט די גאנצע שטאדט: ווי קאמיסיאנערען, פריקאשטשיקעס, מעקלער, פראסטע ארבייטער, פוהרמאנעס, גאסט־הייזער, היינ־טיגס יאהר ארבייט קיין קאנטאר ניט דא. דער היינט יאהריגער האָט געמאכט אונזער שטאדט פאר א פוסטקע און אלע געהן ארום אהן ארבייט, אהן ברוידט און אהן הייצונג.

די לעצטע צייט זייט עס האבען זיך אנגעהויבען די קעלטען איז געוואָ־רען נאך ערגער, די נאוויגאציע האט זיך פערמאכט און דאס ביסעל שפע וואס עס איז געווען האט זיך אין גאנצען איבערגעריסען. ניט נור די געמיינע, אפילו בעלי-בתים וועלכע ביז היינטיגס יאהר פלעגען קענען יענעם העלפען, ליידען יעצט אליין הונגער, קע־ט.

אונזער "יודישע חברה צו העלפען ארומע לייט". וועלכע איז געגרינדעט געווארען אין פאריגען יאהר, ארבייט יעצט גאנץ ענערגיש. צו דאנק דעם פרעזעס הרי' פרענקעל מיט זיינע מיטהעלפער, האט מען געמאכט א טשאינע וואו יעדערער קען פאר $1\frac{1}{2}$ קאפ. טרינקען טהע צו זאט און מע גיט דערצו א $\frac{1}{4}$ פונט גוט ברוידט. אויך טהיילט מען ברוידט, הייצונג און געלד. און ווען ניט די "חברה" זאל אונטערהאלטען די ארומע, וואלט געקומען היינטיגס יאהר, ווי מע זאגט, "פאלען אויפ'ן פנים".

אויך האט מען שוין בעשטעטיגט דעם בודזשעט אויף דעם נייעם יאהר 1900 פון וועלכען מיר זעהן אז אויף העלפען ארומע אויף פסח איז בעשטימט בערך 1000, אויף דער טשאינע מיט ברוידט 550 רובל, אויך האט מען בע־שטימט א סומע העלפען דער מערכעני-שולע וועלכע די היעגע בנות ציון פרא־יעקטירען אויף 200 שילערינס.

בן־ציון דרהביטש.

א. נ—ן פון פראסקוראוו (פאָד. גוב.): די היגע תלמוד תורה האט ביז איצט אין אלעמען פיעל געליטען דערפון וואס זי האט ניט געהאט קיין אייגען הויז. איצט האבען אונזערע גבירים די געעהרטע ברידער ה"ה מזל גע־שענקט א גרויס הויז פאר דער תלמוד תורה. איצט וועט די ת"ת אין שטאנד זיין מעהר קינדער צו צונעהמען.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — אַביטע פון גאַליציאַנער יודען. 278 גאַלי־ציאַנער יודען פון קאָלאָמעאַ האָבען זיך געווענדט צו "דער יודישער קאָ־לאָניאַל געזעלשאַפט" מיט אַביטע, זי זאָל זיי העלפען גרינדען אין גאַליציען אַ יודישע קאָלאָניע.

די דראַמע "די קינדער פון דעם געטטאָ". זאַנגוווילס דראַמע "קינדער פון דעם גהעטטאָ", וועלכע איז פאָרגעשטעלט געוואָרען אין די ענגלישע און אַמעריקאַנער טהעאַטערן און האָט דאָרט שטאַרק אויסגענומען, ווערט אויך געשטעלט אין בודאַפּעסטער טהעאַטער.

*

רוסלאַנד. — די פערזאַמלונג פון דער "חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען אין רוסלאנד". דעם 26-טען דעצעמבער 1899 איז געוועזען די יעהרליכע פערזאַמלונג פון דער חברה, צו בעשטעטיגען די הוצאה והכנסה אויף דעם יאָהר 1900 און אויסצו־קלייבען אַ נייעם קאָמיטעט. עס זענען אויסגעקליבען געוואָרען די פריהעריגע חברים, דער באַראָן ה. גינצבורג, דאָקטאָר ל. קאַצענעלענסאָן און מ. קולישער. נאָכהער האָט ה' יעקב האלפערין פאָרגעלייענט זיין רעפעראַט וועגען יודען אין קאלמיקען אין סיביר און ה' קולישער — זיין רעפעראַט איבער דער היסטאָריע פון יודען אין רוסלאַנד און פולין. ה' קולישערס רעפעראַט איז פערפאַסט אויף דעם גרונד פון דעם היסטאָרישען מאַטעריאַל, וואָס איז יעצט אָבגעדרוקט גע־וואָרען אין דעם נייעם בוך "רעגעסטען און אויפשריפטען". ה' קולישער האָט מודיע געווען, אַז דער וויכטיגער ספר איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אויף די הוצאות פון באַראָן גינצבורג, חאָטש עס שטעהט אויף איהם דער נאָמען פון דער חברה.

וועגען אויפנעהמען פון יודישע סטודענטען אין יעקאַטערינאָסלאַווער בערגבוי-האָכשולע. דער "פרידניעפראָווסקי קראַי" איז מודיע, דאָס אין דער יעקאַטערינאָס־לאָווער דומא האָט מען דעבאַטירט וועגען דער שאלה: צי מען זאָל זיך סטאַ־רען ביי דער רעגירונג וועגען איינגע ענדערונגען אין די תקנות פון דער יע־קאַט' בערגבוי-הויכשולע (גאָרנאָיע אוטשילישצע). דער דעפוטאַט וואָוקאָ־שעוו האָט געזאָגט זיין מיינונג, דאָס די בעגרענצונג לויט די תקנות מען זאָל אויפנעהמען אין דער שולע נאָר 5% יודען איז נישט ריכטיג, וועגען די דאָזיגע טעמים: אין די פרידניעפּראָווסקע גובערניעס איז היינט דאָ זעהר פיעל יודען; אין אדעס אליין איז דאָ בערך 150,000, אין די אַנדערע ערטער זענען די יודען כמעט 20% פון אַ־לע איינוואָהנער; וועגען דעם צורקוליאַר פון מיניסטער דאָס מען דאַרף פריהער אַריינעהמען די סטודענטען וועלכע האָבען געענדיגט די גימנאַזיע אין דעמזעלבען אָקרוג וואו עס געפינט זיך די אוניווערזיטעט — האָט זעהר שווער געמאַכט יודען איינצוטרעטען אין אוניווערזיטעט. אויסער דעם שטאַמט כמעט די העלפט געלד, וואָס די דומע האָט געשענקט אויף דער שולע, פון די יודישע איינוואָהנער.

די דומע האָט בעשלאָסען פה אחד צו סטאַרען זיך מען זאָל פערגרע־סערען די נאָרמע פון יודישע סטודענטען אין יעקאַטערינאָסלאַווער בערגבוי־שולע ביז 10%.

אבענד לעקציאָנען פיר אַרבייטער. דער אָדעסער קוראַטאָר האָט ערלויבט צו עפענען אין דער שולע פון ה' עלמאַן אַבענד־קורסען פאַר יודישע אַרבייטער, אין אַנפאַנג יאַנואַר וועלען זיך אָנהויבען די קורסען, מען וועט לערנען די אַרבייטער שרייבען און לייענען.

דער מעמד פון לאָדזער קליינע פאַבריקאַנטען. דעם „וואָסחאָד" שרייבט מען פון לאָדז: דער האַנדעלס קריזיס אין רוסלאַנד האָט געטהון דעם גרעסטען שאָדען לאָדזער פאַבריקאַציאָן. די סיבה דערפון איז, דאָס לאָדזער פאַבריקאַציאָן איז די לעצטע 10 יאָהר איינגעריכטעט געוואָרען מיט גרויסע קאַפּיטאַלען; און אַלעס איז געשטעלט געוואָרען אויף איין גאַנץ גרויסען אַבזאַץ דער פאַריאָהריגער „ניעאוראזשאי" האָט שטאַרק פערקלײנערט דעם אַבזאַץ, און דער געלדקריזיס האָט געשטערט די געשעפטען, און דאַדורך האָבען פיעל פאַבריקען געבאַנקראָטירט אָדער פערקלענערט די פאַבריקאַציאָן.

בעזונדערס האָבען געליטען פון דעם קריזיס די קליינע פאַבריקאַנטליך, וועלכע זענען על פי רוב יודען. אויסער די גרויסע פאַבריקען עקסיסטירען נאָך אין לאָדז פיעל קליינע פאַבריקליך, וועלכע בעקומען פון די גרויסע פאבריקען געשפינטע בוימוואָל"ע צו דער אַרבייט, און זיי אַרבייטען עס אויס צוזאַמען מיט דעם גאַנצען הויזגעזינד און געדונגענע אַרבייטער אויף האַנדשטוהלען. אַזאַלכע אַרבייטער, וואָס אַרבייטען אויף האַנדשטוהלען, איז דאָ אין לאָדז און אין דער אומגעגענד בערך 15,000 מאַנן. זיי לעבען זעהר אָרעם און אַרבייטען שווער אויף'ן שטיקעל ברויט, זייער אַרבייטס-טאָג האָט נישט קיין עק און קיין סוף, און פונדעסטוועגען פערדיענען זיי קוים אויף ברויט. יעצט האָבען די קליינע פאַבריקאַנטליך גאָר נישט קיין אַרבייט, דען די גרויסע פאַבריקען, האָבען פאַר זיך ווייניג צו טהון, און דאַרום קענען זיי נישט געבען אַנדערע קיין אַרבייט. די קליינע פאַבריקאַנטען וואָלטען וועלען אַליין ווערען פאַבריקסאַרבייטער. ליידער נעמט מען זיי אָבער דורך פערשיעדענע פאַלשע תירוצים נישט צו און אויך די יודישע פאַבריקאַנטען שטאָסען זיי אָב פון זיך.

די חברה „וואָהלטהעטיגקייט" טהיילט געלד די אָרומע אַרבייטער, און שטיצט אויך די קליינע פאַבריקאַנטליך ביז זיי וועלען קומען צו זיך. איין וויכטיגע זאַך האָבען גענומען טהון פאַר די געפאַלענע פאַבריקאַנטען די לאָדזער ציוניסטען. זיי געבען אַרויס 500 אַקציעס צו 100 רובעל און פאַר דעם געלד ווערט געגרינדעט אַ דאַמפף-שפינערייַ אין וועלכער עס וועלען אויפגענומען ווערען נור יודישע אַרבייטער. זיי ווילען דאַדורך בעווייזען אונזערע יודישע פאַבריקאַנטען, אַז יודישע אַרבייטער זענען פעהיג צו אַלעם, און דאָס, וואָס זיי ווילען נישט אויפנעהמען יודישע אַרבייטער איז נור פוסטע תירוצים. לעת עתה זענען פערקויפט געוואָרען אַקציעס פאַר 30,000 רובעל.

סטאַטיסטיק פון סטודענטען, אין וואַרשויער אוניווערזיטעט איז דאָ 1,092 סטודענטען, דאַרונטער איז 672 אָדער 61% קאַטאָליקען, 210 אָדער 21% פּראַוואָסלאַוונע, 161 אָדער 13% יודען און 49 אָדער 5% עוואַנגעלען. אויף 352 וואָלני סלושאַטעלעס איז דאָ 238 קאַטאָליקען, 85 יודען, 16 פּראַוואָסלאַוונע, און 13 עוואַנגעלען. פון די יודישע סטודענטען זענען 51 מאַן אין יורידישען פאַקולטעט, 85 פּערזאָן אין מעדיצינישען און 25 מאַן אין מאַטהעמאַטישען פאַקולטעט.

זומער-וואָהנונגען פאַר קינדער אין לובלין. דער לובלינער קאָמיטעט פון די זומער וואָהנונגען פאַר קינדער האָט געדרוקט אַ דין וחשבון וועגען זיינע מעשים אין פאָריגען יאָהר. דער קאָמיטעט האָט איינגעריכטעט 4 זומער-וואָהנונגען פאַר קינדער: מעדליך און יונגליך. די קינדער זענען געשיקט געוואָרען זומערצייט אין דערפער אויף 6 וואָכען, און איין דאָרף אויך אויף 8 וואָכען. די קינדער האָבען בעקומען די צייט וואָס זיי זענען געווען אין די זומערוואָהנונגען: דירה, בעטגעוואַנד, קליידונג, עסען און השגחה. די קינדער, וועלכע זענען געשיקט געוואָרען אויף די זומער-וואָהנונגען, האָבען געליטען אויף פערשיעדענע קראַנקהייטען און נאָך דעם צוריקקומען האָבען זיי זעהר גוט אויסגעזעהען און עס איז זיי צוגעקומען אין געוויכט. איינינע גוטבעזיצער האָבען געשענקט אומזיסט וואָהנונגען און אויף עסען און האָלץ. צוזאַמען זענען געשיקט געוואָרען 162 קינדער.

וועגען „פּאָמאָשצניקעס פּריסיאַזשניפּאָווערענני" פון דעם דין וחשבון פון מאָסקווער סאָוויעט פּריסיאַזשני פּאָווערענני זעהען מיר, דאָס מען האָט איינינע יודען „קאַנדידאַטען פּראַוו." אָבגעזאָגט אויפצונעהמען פאַר געהילפען פון געשוואָרענע אַדוואָקאַטען. דער סאָוויעט האָט בעשלאָסען זיך צו ווענדען מיט אַ שאלה צום מיניסטער, חאָטש איינינע האָבען געזאָגט זייער מיינונג דאָס עס איז גאָר נישט שייך וועגען דעם אָנצופרעגען. פון מיניסטער איז קיין תשובה נישט געקומען.

*

פראַנקרייך. אין פּאַריז איז געשטאָרבען די מוטער פון דר. מאַקס נאָרדוי, און אַלע גרויסע פראַנצויזישע צייטונגען האָבען געשריעבען דאַריבער. דער קאָרעספּאָנדענט פון „המליץ" איז מודיע, דאָס זי איז געוועזען אַלט 87 יאָהר, זי איז אַ געבאָרענע פון ווילנא און פריהער האָט זי געהייסען ראַזאַליאַ שרה. מיידעלווייס איז זי אַוועקגעפאָהרען קיין בודאַפּעסט און דאָרט האָט זי געהייראַטעט מיט ה' זידפעלד, נאָרדוי'ס פאָטער. זי איז געווען אַ פרומע יודענע, זי פלעגט אפילו דאַווענען יעדען טאָג. ד"ר נאָרדוי האָט געלעבט צוזאַמען מיט זיין מוטער אין איין איינציגער שוועסטער אין פּאַריז 24 יאָהר דורכאַנאַנד.

*

ענגלאַנד. די אַקציעס פון דער יודישער קאָלאָניאַל באַנק. אין דעם נו' 1 פון „דער וועלט" געפינט זיך איין אַבבילדונג פון די אַקציעס פון דער יודישער קאָלאָניאַל-באַנק. די אַקציע זעהט זעהר שען אויס; אין די 4 ווינקלען געפינען זיך בילדער, וועלכע שטעלען פאָר דעם כותל מערבי, איין יודישען בויער וועלכער זייעט זיין פעלד, די אַרבייט אין ווײנקעלער און ביי דעם פערט. אויף דער אַקציע זענען אויך געדרוקט איינינע תקנות פון באַנק אין ענגלישער און העברעאישער שפּראַך. פון דעם 1-טען יאַנואַר הויבט אָן די באַנק אָבצושיקען די אַקציעס אַלעמען וועלכע עס האָבען איינגעצאַהלט דאָס גאַנצע געלד.

אויסצייכנונגען פון יודישע געלעהרטע. דער רעווערענד (רב) הערמאַן גאַלאַנץ האָט בעקומען פון דער לאָנדאָנער אוניווערזיטעט דעם גרעסטען טיטעל, וואָס אַ שריפטשטעלער קען בעקומען — דאָקטאָר פון דער ליטעראַטור. ה' גאַלאַנץ איז נישט נאָר אַ גרויסער קענער אין ספּעציעל יודישע ענינים נאָר אויך אין אָריענטאַלישע וויסענשאַפטען, בעזונדערס אין דער אַסירישער און סאַמאַריטאַנישער שפּראַך.

נאָך אַ יודישער געלעהרטער דר. ס. שעכטער, וועלכער האָט געפונען אַ שטיק פון בן סירא אין אָריגינאַל, האָט בעקומען איין איינלאַדונג צו ווערען פּראָפעסאָר אין אוניווערזיטעט אין פילאַדעלפיא (אַמעריקא).

*

רומעניען. עמיגראַציאָן פון די יודען אין רומעניען. פון בוקאַרעסט שרייבט מען, דאָס די עמיגראַציאָן פון רומעניען פערגרעסערט זיך, בעזאָנדערס פון יאַססי, בערלאַד און בוקאַרעסט. אין 1899 זענען אַרויסגעפאָהרען פון רומעניען 3000 — 4000 מאַן, און מען רעכענט אַז אין קינפטיגען יאָהר וועלען נאָך מעהר יודען עמיגרירען. פון די הבטחות וואָס ה' טריטש האָט צוגעזאָגט די רומענישע יודען צו בעזעצען זיי אין קפריסין ווערט זיך געוויס גאָר נישט אויסלאָזען. דער רוב ווערט אַרויספאָהרען נאָך אַמעריקא. איין ערפרעהליכע זאַך געפינען מיר אין רומעניען, דאָס מיט דער הילף פון דער חברה Jewish Colonisation Association זענען געגרינדעט געוואָרען נייע שולען, דאַרונטער האַנדעלשולען אין די שטעדט בוקאַרעסט, קראַיאָוואַ פאָצשאַני און יאַסי. איין אונערוואַרטעטע זאַך פאַר רומעניען איז, דאָס 2 יודען זענען געמאַכט געוואָרען פאַר לעהרער אין גימנאַזיען. אין דער קינסטאויסשטעלונג אין בוקאַרעסט האָבען זיך אויסגעצייכענט איינינע יודען און מען האָט אויסגעוועהלט זייער אַרבייט אַוועק צו שיקען זי אויף די פּאַריזער וועלטאויסשטעלונג.

*

שווייץ. וועגען שעכטער פערבאָט (איסור שחיטה) אין דער שווייץ. ווי מען שרייבט פון באַזעל דער „פראַנקפורטער צייטונג" האָבען די שווייצערישע יודען בדעה צו זאַמלען אונטערשריפטען כדי מבטל צו זיין דעם איסור פון שעכטען לויט דעם יודישען דין וועלכער איז נגזר געוואָרען דעם 20-טען אויגוסט 1893 דורך זאַמלונג פון 50,000 אונטערשריפטען געגען דער שחיטה. די דייטש שווייצער'שע קאַטהאָליקען זענען גרייט אונטערצושטיצען די יודען כדי מבטל צו זיין די גזרה, וועלכע ווי האַלטען פאַר אַ בעגרענצונג פון די פרייהייט אין אמונה-זאַכען.

*

אַמעריקא. יודישער אינסטיטוט אין נויאָרק. „דער יודישער קולטור פעראיין" אין נוי-יאָרק, וועלכער האַלט אויס דעם בעריהמטען „יודישען אינסטיטוט" (Hebrew Institute) האָט זיך נישט לאַנג פערזאַמעלט צו דער יאָהר-אספה. דאָס פאָריגע יאָהר האָבען געלערנט אין אינסטיטוט 4390 תלמידים, מיידליך און יונגליך. דעם קינדערגאָרטען, וועלכער געפינט זיך נעבען אינסטיטוט, האָבען בעזוכט 3483 קינדער, די הכנסה פון אינסטיטוט האָט בעטראָפען 34,961 דאָלאַר און די הוצאות — 39,320 דאָלאַר. דער דעפיציט איז געוואָרען געדעקט פון רעזערווע-קאַפּיטאַל.

אלגעמיינע וועלט נייעס

עסטרייך. — פראָפעסאָר שענק. ווי עס איז בעקאנט האט דער וויענער פראָפ' שענק ארויסגעגעבען א בוך מיט דעם נאמען „איבער די געשלעכט בעשטיממונג ביי מענשען", אין וועלכען ער ווייזט אן מיטלען, דאס מען זאל האבען א קינד פון א געוויסען געשלעכט, ווי מען וויל, א זכר אדער א נקבה. די קאָלעגען פון שענק, די פראפעסארען פון וויענער אוניווערזיטעט, זענען באלד פון אנפאנג אן געווען אונצופריעדען מיט פראפ' שענק'ס בוך, זיי האבען געזאגט אז ער האט נאר געוואלט מאכען א גערויש אין דער וועלט, כדי קונה שם צו זיין, און אז דאס בוך האט נישט קיין וויסענשאפטליכען ווערטה. זיי האבען אויך פערלאנגט פון מיניסטער דאס ער זאל איהם אבזאגען פון דער שטעלע אלס פראפעסאר, דען ער האט משפיל געווען דעם כבוד פון דער וויענער אוניווערזיטעט. יעצט האט דער מיניסטער געטהון זייער רצון, און פארגעלעגט פראפ' שענק ער זאל זיך אבזאגען פון זיין שטעל.

— אין א לעווען-שטייג. אין דער מענאזשעריא (זוויערינעץ) וועלכע געפינט זיך אין וויענער גארטען האט א לעווען מיט דעם נאמען „שרה" צוריסען דעם אויפזעהער רודנאווסקי. ער איז אריינגעגאנגען אויסרייניגען די שטייג, און האט דאביי נישט ארויסגעטריבען די חיות אין צווייטען שטייג, און די לעווען איז אויף איהם ארויפגעפאלען. עס האט נישט געהאלפען קיין שום מיטעל אבצושרעקען די חיה, דען זי האט איהם צעריסען אויף שטיקער.

*

רוסלאנד. — וועגען ערדציטערניש אין קאווקאז. אין אחאלקאלאקער אויעזד, וואו עס איז געווען ערדציטערניש, האט מען געשיקט איין געאלאג (ערדפארשער), וועלכער וועט אנווייזען וואו אהין מען זאל אובערטראגען די איינוואהנער פון די צערשטערטע דערפער. ביז יעצט האט מען אויפגעגראבען 223 געהר'געטע. עס איז געשיקט געווארען הילפע פון ראטהען קרייץ. דער רוסישער קייזער האט געגעבען זיין נדבה פאר די וואס האבען געליטען פון ערדציטערניש 50,000 רובעל. די סאלדאטען פון נאוואגינער פאלק פערנעהמען זיך מיט די חורבית.

— א שטורעם אויפ'ן שווארצען ים. דער „נאוואיע ווּרעמיא" דערצעהלט וועגען א שרעקליכען שטורם, וואס איז געווען אויף דעם צפונית מזרח'דיגען ברעג פון שווארצען ים. 7 טעג זענען די פאר-טאווע שטאדט נאוואראסיסק געווען אבגעשניטען פון דער גאנצער וועלט, אלע זענען געזעסען אין דער היים און מורא געהאט ארויסצוגעהען אויפ'ן גאס. נאר ווען דער שטורם איז שוואכער געווארען זענען די איינוואהנער ארויס פון זייער בעהעלטעניש, און דערזעהען א שרעקליך בילד; דער גאנצער פארט איז געווען פול אנגעווארפען מיט גרויסע בערגער אייז. אלע הייזער נעבען פארט זענען געווען פון אויבען ביז אראב בעדעקט מיט אייז און האבען אויסגעזעהען ווי אייז-פאלאצען. דער גאנצער פלאץ נעבען פארט איז געווען איין אייז פעלד, אויף וועלכען זענען געלעגען ביי'ם עק הויכע בערג אייז. דאס זענען געווען שיפען וועלכע זענען געווארען אבגעריסען פון אנקער. אין דעם שטעדטיל סטאנדארט זענען געווען אבגעריסען כמעט אלע דעכער, און צערבראכען פיעל וואגאנעס פון דער באהן.

— ידיעות אין האנדעלס-ענינים. די אגענטור פון רוסישען פינאנץ-מיניסטעריום אין לאנדאן איז מודיע, דאס זי איז גרייט צו געבען יעדערען אומזיסט ידיעות וועלכע זענען נוגע דעם האנדעל צווישען רוס-לאנד און ענגלאנד. זי נעהמט אויף זיך אנצוווייזען אויף בעקאנטע ענגלישע פירמעס און אויפצוגעבען פרייזען אויף סחורות וועלכע ווערען אריינגעפיהרט פון רוסלאנד קיין ענגלאנד אדער צוריק, און בכלל צו שטיצען רוסישע אונטער-טהאנער וועלכע פיהרען געשעפטען מיט ענגלאנד. די אדרעסע פון דער אגענטור איז: London, 107 Cromwell Rd S. W. די אגענטור איז אפען פון 2 ביז 4 אוהר נאכמיטאג און ענטפערט אויך אויף אלע אנפראגען בריעפליך.

*

טראנסוואל. — די וויכטיגקייט פון טראנסוואאל פאר ענגלאנד. נישט אומזיסט האבען די ענגלענדער אפעטיט צו טראנסוואאל, טראנסוואאל איז טאקי א פעטער ביסען... דאס קען מען ארויס-זעהען פון דעם חשבון: אים יאהר 1883 האט מען אריינגעפיהרט אין טראנס-וואאל סחורות פאר 9 מיליאן פראנק, און אים יאהר 1896 האט מען שוין אריינגעפיהרט מעהר ווי פאר 382 מיליאן פר'. אין יאהר 1895 האט מען ארויסגעפיהרט סחורות $8^1/_2$ מיליאן קילאגראם, און אין יאהר 1898 — 6 מאל אזוי פיעל. דער הויפט-ארטיקעל פון עקספארט (ארויסגעפיהרטע סחורה) איז שטיינקאהלען, און דער צווייטער ארטיקעל איז גאלד און ברילאנטען. אין יאהר 1898 האט מען ארויסגעפיהרט גאלד פאר 406 מיליאן פר., און ברילאנטען פאר 1,093,250 פר'. פאר א יאהרען איז געווען ריינער ריוח אין די גאלד-גרובען 155 מיליאן פר', און די גרעסטע טהייל דערפון איז געקומען אין די הענד פון די אייראפעאישע אקציאנערען.

מיין ליעד.

נישט פאר די פערצווייפעלטע, פערוואגעלטע, געשטארבענע
ווילט זיך מיר איצט אויסזינגען איין טרויעריגעס ליעד;
נישט פאר די דערשלאגענע, הערקומערטע, פערדארבענע,
שטענדיג ווי דערהרג'עטע, פינסטער, שוואך און מיעד.

נישט פאר די וואס יאמערען, וואס וויינען און וואס טרויערען
אויף צרות, שלעק, פורעניות, אויף אונזער פיין און שאנד,
נישט פאר די וואס קענען נור בקלאגען און בעדויערען
דעם חורבן גרויסען, שרעקליכען אין אונזער טייער לאנד.

נישט פאר די וואס זיפצען נור אויף דעם גלות ביטערען,
וואס נעהמען זיך דעם לעבען שיער, וואס שלאגען קאפ אן וואנד
וואס שטעהען נור פון וייטען גאר, און פלאטערען און ציטערען
אין וואסער עטוואס קעלטליכע אריינלעגען די האנד.

וואס העלפען טרעהרען נארישע דעם גלות לאנגען, יודישען?
וואס קלאגט איהר אויף געשטארבענע, ווען ס'הענגט אויף אייך
א שווערד?
וואס העלפט דער וויינען, יאמערען? — איך קען זיך ניט פער-
הרושען. —
מתים לאנג בעגראבענע וואס וועקט איהר פון דער ערד?...

* * *

פאר מענשען אזוינע, וואס העלפען און ניצען,
וואס טהוען און בויען, וואס שטארקען און שטיצען;
פאר די וויל איך זינגען א ליעד...
א פרעהליכעס ליעדעל, א ליעדעל פון לעבען,
א ליעד פון גבורה, פון האפענונג, שטרעבען,
פון פרייהייט, פון גליק און פון פריעד...

פאר מענשען, וואס קענען זיך קיין מאל ערשרעקען,
פאר אומשטענדע שלעכטע, פאר'ן אייזערנעם שטעקען
קיין מאל פערלארען דעם מוטה.
ווען איין האנד פערטהיידיגט, פערשטעלט זיך פון פייער,
ארבייט די צווייטע נאך שטארקער, געטרייער,
און קיין מאל געשווינגען, גערוהט.

פאר מענשען וואס קוקען מיט שטאלץ אויפ'ן לעבען,
וואס האבען זיך קיין מאל איהם אונטערגעגעבען,
וואס העלפען און ווערען נישט מיעד;
פאר זיי וויל איך זינגען נצחון און גבורה,
א פרעהליכעס ליעדעל, א זמר, א שירה
פון פרייהייט, פון גליק און פון פריעד.

מ. קאפלאן.

* * *

פֿיעל פֿינסטערע נעכט האב איך ליעדער געשריבען
און ריימען ווי זילבער, ווי פערל געקליבען;
זיי האבען געלויכטען אין פֿינסטערע נאכט
און האבען מיין לעבען ניט ליכטיג געמאכט...

א. רייזען.

קאליהעס.

א ראמאן אויס דעם יודישען לעבען אין רוסלאנד.

פֿון מ. ספעקטאר.

II.

ה י ר ש ע ל.

איבערמארגען זענען אלע געווען אויף דעם וואגזאל בעגלייטען אידאן. איהר מוטער און די שוועסטער האבען געוויינט. איהר פֿאטער איז ארומגעגאנגען צוטראגען, זיין פֿרעהליכקייט און צופֿרידענהייט וואס זיין טאכטער פֿאהרט לערנען, איז אוועק, ווען עס איז געקומען די צייט זיך שיידען מיט זיין ליעבסט קינד. חיים, איהר שוועסטערס מאן, האט שפאצירט הין און צוריק צוזאמען מיט הירשלען ווארטענדיג ווען דער צוג וועט אנקומען. אידא האט פֿרעהליך גערעדט מיט איהרע חבר'טעס וועלכע האבען זי אויך בעגלייט און מקנא געווען וואס זי פֿאהרט אין דער גרויסער שטאדט פעטערסבורג.

הירשעל איז געווען זעהר טרויריג. איהם האט זיך ביז יעצט נאך אלין ניט געגלויבט אידא זאל אוועק פֿאהרען, און איצטער פֿאהרט זי טאקי. ער האט ניט גערעכענט, ער זאל אזא ענטפֿער פֿון אידאן בעקומען. ער איז אזוי זיכער געוועזען, אז זי ברויכט נור הערען פֿון איהם איין ווארט, פֿאהרט זי ניט, און וועט זיך שעצען פֿאר גליקליך, וואס ער, הירשעל, דעם גביר'ס זוהן, פֿרעגט זי ניט אויף קיין נדן און וויל מיט איהר חתונה האבען. ער איז גרייט מלחמה צו האלטען מיט זיינע עלטערען, מיט דער גאנצער שטאדט צוליעב איהר, זי זאל זיין פֿרוי זיין, און צום סוף האט זי אלעס אויסגעהערט און איהם גאר ניט געענטפֿערט. זי האט יא געענטפֿערט, נאר ער פערשטעהט ניט וואס זי פֿערלאנגט פֿון איהם. זי האט זאגאר גערעדט, געווען אזוי גוט און פֿריינדליך מיט איהם, נאר דער קאפ האט זיך איהם געדרעהט, פֿאר די אויגען האט ער מעהר ניט געזעהן ווי א טומאן, און האט ניט געהערט, ניט פֿערשטאנען איהרע ווערטער.

צום הונדערטסטען מאל האט ער זיך איצט אנגעהויבען דערמאנען דעם גאנצען געשפרעך וואס ער האט נעכטען געהאט מיט איהר, זיך געשטארעט דערמאנען יעדעס ווארט און אלעס פֿערשטעהן, אלעס פֿערטייטשען, אלעס זיך ערקלערען.

— איך פֿאהר, איך מוז פֿאהרען, ניט דו קענסט מיך דערפֿון אפּהאלטען, — האט זי געענטפֿערט.

— ווער זשע דען קען דיך דערפֿון אפּהאלטען, — האט הירשעל דערויף געפֿרעגט — ווער דען אז ניט איך? איך ווייס אז פֿון קינדהייט אן האבען מיר זיך ליעב. און איצט האטש מיין פֿאטער איז א גביר, האטש איך קען קומען צו דעם גרעסטען שדוך, בין איך גרייט זיך ראנגלען מיט מיינע עלטערען, מיט מיין גאנצער פֿאמיליע צוליעב דיר, אז מיר זאלען זיך קיין מאל ניט ברויכען צו שיידען. וואס זשע נאך קענסט דו פֿון מיר פֿערלאנגען? איך גיב דיר אוועק מיין גאנץ לעבען, און וועל זיך שעצען פֿאר דעם גליקליכסטען אז דו וועסט מיין לעבען צונעהמען.

— וואס זשע, פֿרעג איך דיך, קען איך טהון מיט דיין לעבען? — האט אידא געזאגט.

— וואס הייסט? מיר וועלען גליקליך לעבען, ווי אלע מאן און ווייב לעבען.

— ווי אלע קאליקעס, ווילסט דו זאגען, ווי מיין שוואגער לעבט מיט מיין שוועסטער. זיי האבען זיך אויך ליעב, נאר ווי זענען זיי אומגליקליך.

— חיים איז ארום, ער איז ניט אין שטאנד זיין פֿרוי און קינדער מפרנס צו זיין, און דו ווייסט אז איך בין רייך און האב רייכע עלטערען. און מיר קענען אין אלעמען זעהר גליקליך זיין.

— ווען חיים האט חתונה געהאט מיט מיין שוועסטער, האבען זיי אויך געהאט געלד און ער איז אויך זיכער געווען, אז ער מעג חתונה האבען און וועט אין שטאנד זיין אויסצוהאלטען זיין הויז. דאס רוב וואס האבען חתונה מיינען אזוי און דו מיינסט אויך אזוי.

— א שען פֿערגלייכעניש! חיים צוזאמען מיט דיין שוועסטערס נדן האט פֿערמאגט פֿופֿצעהן הונדערט אדער אפשר צוויי טויזענד רובל, און מיין פֿאטער גיט מיר צעהן טויזענד, אפשר פֿופֿצעהן טויזענד. און דערצו בין איך איין־איינציגער זוהן... א שען פֿערגלייכעניש, חיים אדער איך?...

— דאס איז אמת, דו האסט א סך מעהר געלד, ווי חיים האט געהאט, נאר דאס איז קיין גרויסער אונטערשיעד. יעדער איבער זיין פעקיל, הייסט בעל־בית, יעדער מיט זיין געלד איז ביי זיך א גביר. עס איז אויך אמת, אז געלד איז זעהר א גוטע און נייטהיגע זאך אין לעבען. אלעס וואס מען האט, וואס מען פֿערמאגט קומט צו ניטץ אין לעבען. געלד, הייזער, זילבער, גאלד, צירינג, אלעס וואס דו אדער דיין פֿאטער פֿערמאגט, איז זעהר גוט. אבער איך פֿרעג דיך, וואס קען אזוינער ווי דו טהון, ווען עס ווערט חו"ש דאס אלעס פֿערלארען? דאס לעבען איז לאנג, אין לעבען קומט אלין פֿאר, ווער שמועסט נאך אין אונזער יודישען לעבען, געלד איז קייליכיג. איצט פֿרעג איך דיך, וואס קענסט דו דאן טהון. איך וויל דיך פֿרעגען, וואס ביזט דו הירשעל אליין אהן דעם געלד?...

— איך?.. איך?.. — האט ער קוים געקענט אויסרעדען, און דער קאפ האט זיך איהם פֿערדרעהט. ער האט שוין מעהר ניט געהערט וואס זי האט נאך גערעדט. דערווייל זענען אנגעקומען די הויזלייט און האבען זייער געשפרעך געשטערט. אזוי איז אוועקגעפֿלויגען די צייט, און אידא איז שוין איצט אויף דעם וואגזאל. זי האט שוין א בילעט גלייך קיין פעטערסבורג. איהר באגאזש איז שוין אפגעגעבען, און אין נאך צעהן מינוט קומט שוין אן דער צוג.

אידא איז שטארק פֿערנומען מיט איהרע חבר'טעס. זיי לאכען, זיי רעדען אלע צוזאמען, און מען קושט זיך. חיים שפאצירט מיט הירשלען איבער דער פלאטפֿארמע הין און צוריק. ער רעדט עפיס צו איהם, ער דערצעהלט איהם. הירשעל קוקט איהם אין די אויגען, זאגט איהם יעדע מינוט „נו, ווייטער, דערצעהל" ווי גלייך ער הערט איהם מיט אינטערעס. נאר ער הערט קיין ווארט ניט און טראכט וועגען נעכטיגען געשפרעך מיט אידאן.

— „וואס ביזט דו הירשעל, אהן דעם געלד?" פֿרעגט זי מיך. צי זי איז מיינע שונאים אראפּ פֿון זינען צי וואס? וואס הייסט וואס איך בין? געלויבט גאט, נישט צו פֿערזינדיגען, פֿיעל יונגע לייט וואלטען זיך געווואונשען זיין אויף מיין ארט, אין מיין שטאנד, און זיין אזוי ווי איך. וויפֿיעל מאל האט זי מיר אליין געזאגט, אז איך בין דער לייטישסטער יונגער מאן וועלכען זי קען. און איצט פלוצים פֿרעגט זי מיך „וואס בין איך אהן דעם געלד".

און באמת האט זיך הירשעל אין לאווראווע גערעכענט פֿאר אייגעם פֿון די לייטישסטע יונגע לייט. קינדהייט האט ער געלערענט אין חדר. שפעטער האט ער גענומען שטונדען ביי דעם בעסטען לעהרער, ביי אידאס פֿאטער נחמן ליפשיץ. א דאנק איהם קען ער אנשרייבען א שענעם העברעאישען בריעף, א רוסישען בריעף, אביסעל דייטש אויך. ער

האָט ביכער און ציַיטונגען, און לייענט ווען ער האָט ציַיט, עס איז אויך אַריַינגעקומען צו איהם אַ פְּלֵי־זֶמֶר ביַי וועלכען ער פּלעגט נעמען שטונדען אויף פּידעל שפּיעלען, און ער שפּיעלט ווען ער האָט ציַיט, אָדער שַׁבָּת צו נאַכטס ווען זיַינע עלטערען ווילען האָבען נַחַת און בעטען איהם שפּיעלען. מיט איין וואָרט ער קען אַלעס, וואָס עס פּאַסט נור פאַר אַ היַינטוועלטיגען נְגִיר׳שען יונגען מאַן.

דערצו זאָגען אַלע אין לאַוועראָווע אַז הירשעל איז אַ שענער יונגער מאַן אויך. אַ וויַיס געזיכט, אַ שוואַרץ בערדיל, אַ שענעם קאָפּ, שוואַרצע קוטשעראַווע האָר, שוואַרצע גלאַנצענדע אויגען, אַגלייַכע נאָז, וויַיסע ציין, רויטע בעקליך, ער רעדט געלאַסען; ער געהט שען געקליידעט און געפּוצט: דאָס שענסטע שטעקעלע, דעם פיַינסטען זיַידענעם פּאַראַסאָל, אַ וואַרשאַווער הוט פון דעם לעצטען פּאַסאָן. אין האַראַקטער האַלט מען איהם אויך פאַר אַ גוטען, פון אַ נְדָבָה זאָגט ער זיך קיין מאָל ניט אָפּ, ער רעדט מיט יעדען פריַינדליך.

פּיעל מיידליך אין לאַוואָראָווע זענען אין איהם פערליעבט, און פּיעל וויַיבליך געפעלט ער. אַלע מיידליך ווינשען זיך אַזוינע חֲתָנִים חאָטש מיט ווינציגער געלד, און אַלע וויַיבליך מעסטען זייערע מענער מיט הירשעלס מאָס.

די גאַנצע שטאָדט קען איהם, אפילו אין די הינטער־געסליך. דאָרט קען מען אָפט הערען ווי די שניידער־מיידליך זינגען אַ ליעד ביַי דער אַרבייט וועגען הירשלען:

די לְבָנָה שיַינט אין מיטען דער נאַכט
און הירשעלע שטעהט ביַי דער טהיר,
איך זיפּ׳ן און קרעכץ, איך בין פערטראַכט
אוי אַ וויַיטאָג איז מיר.
דיַינע האָר וואָלט איך אויף מיַין האַלז געטראָגען
אַזוי ווי דו דיַין גאָלדענע קייט,
אין זינען וואָלט איך דיך געהאַלטען
אפילו פערשלאָפענער הייט.
איך לעג אַוועק דאָס נעדעלע,
איך עפען אויף דאָס לעדעלע
און זעה אַ שענע נאַכט,
וויַיסטו הירשעלע וואָס איך טראַכט?
אוי ער זעהט ניט,
אוי ער הערט ניט,
אומזיסט מיַין טראַכטען,
אומזיסט מיַין ליידען א. ז. וו.

און ווער האָט גאָר געקענט טראַכטען וועגען איהם, אַז די שַׁדְכָנִים האָבען איהם שוין לאַנג אָפּגעשאַצט אין פופצען טויזענד רובל נְדָן? אין לאַוואָראָווע און אַרום לאַוואָראָווע האָבען זיך אַלע יודען געוואונשען אַזאַ איידעמיל, אַזאַ „פּעפּעריל", ווי די שַׁדְכָנִים פּלעגען איהם אָנרופען. און איצט האָט אידאַ, איין אָרימען לעהרערס אַ מיידיל, זיך ענטזאַגט פון איהם און פון זיַין רייכטום.

אין אָנהויב איז איהם אָנגעקומען אַ כַּעַס אויף אידאַן, אויף איהר פאָטער, אויף זייער גאַנץ הויז. זי איז משוגע און איהר פאָטער איז משוגע, ער האָט זי אַזוי שען אויסגעלערענט. נאָר ווען הירשעל האָט זיך בערוהיגט, האָט ער זיך אַליין פּאָרוואַרפע געמאַכט, ווי האָט ער גאָר געקענט אַזוי טראַכטען וועגען זיין לעהרער וועלכען ער און יעדער שעצט אַזוי, און נאָך מעהר ווי האָט ער געקענט אַזוי טראַכטען וועגען די קלוגע שענע געראָטענע אידאַ׳ן, וועגען זיין אידאַ׳ן.

זי האָט מיר צוגעזאָגט שריַיבען. זי האָט מיך געבעטען שריַיבען. אפשר וועט זי גיך קומען צוריק אַ היים, האָט זיך הירשעל געטרייסט. אַז איך בין ניט משוגע געוואָרען פון נעכטען אָן טראַכטענדיג, בין איך שטאַרקער פון איַיזען. „ווער בין איך?" פרעגט זי מיך. צוזאַמען אין איין שטאָדט געוואַקסען. שוין אַזוי פּיעל יאָהרען אַז מיר זענען זיך ערגעבענע פריַינד און איצט פרעגט זי מיך פּלוצים „ווער איך בין".

נאָר אַזוי טראַכטענדיג איז ער מיט חיים׳ן פאַרביַיגעגאַנגען נעבין אידאַ׳ן ווי איהרע פּיעל חַבֵר׳טעס האָבען זי אַרומגערינגעלט. זיי האָבען זיך אויך נעבין זיי אָבגעשטעלט, הירשעל האָט זיי אַלע בעטראַכט און זיך געווענדעט צו חיים׳ן.

— אידאַ איז שענער פון אַלע איהרע חַבֵר׳טעס.

— אַ נייעס! אַמעריקאַ האָסט דו געעפענט! האָט זיך חיים אונגערופען, שוין זשע האָסט דו עס ערשט איצט בעמערקט? מיר דאַכט זיך אַז דו וויַיסט שוין לאַנג, אַז מיַין שוועגערין איז די שענסטע ביַי אונז אין שטאָדט.

— נור איך, זאָגסט דו, וויַיס עס?

— אַז אידאַ איז אַ שענע און מיט פּיעל מַעֲלוֹת וויַיסען אַלע, און יעדער ווער עס זעהט זי נאָר, ווער עס רעדט מיט איהר.

— איהרע עלטערען קענען זיך פיהלען גליקליך וואָס זיי האָבען אַזאַ קינד.

— ניט מיט אַלעמען. די שוויגער איז ניט צופרידען וואָס זי פאָהרט לערנען און דער שווער איז ניט צופרידען וואָס אידאַ איז געבוירען אַ מיידיל. אַ יונגיל וואָלט אידאַ בעדאַרפט געבוירען ווערען, זאָגט ער ישטענדיג.

— איהרע עלטערען זענען דען ניט גערעכט וואָס זיי ווילען ניט אַז זי זאָל אַוועקפאָהרען.

— אַלע זענען גערעכט, נאָר איך פרעג דיך, וואָס קען טהון אַזאַ מיידיל ביַי אונז אין לאַוואָראָווע, זיצען פאַרלעגט די הענד ווי דאָס מעהר יודישע מיידליך, און וואַרטען אויף אַ חָתָן, דאָס קען אידאַ ניט, זי האָט אין זיך צופּיעל לעבען, זי איז צופּיעל קלוג זי זאָל ניט פערשטעהן וואָס קען זי אויסזיצען ביַי איהר אָרימען פאָטער, קיין נְדָן קען ער איהר ניט געבען.

— אַזאַ שענע געראָטענע ווי אידאַ איז, וואָלט זיך געפינען אַ חָתָן וואָס וואָלט זי גענומען אָהן נְדָן. אַזוינע מיידליך ווי אידאַ פאַרזיצען ניט.

— קיין יודישע טאָכטער פאַרזיצט ניט. דאָס גליק וועט זי שפּעטער אויך ניט אָנווערען.

— זי קען יאָ אָנווערען, האָט הירשעל געזאָגט. און עס איז איהם אויפגעקומען אויף דעם געדאַנק, ער זאָל אַלעס דערצעהלען חיים׳ן, און עפענען פאַר איהם זיַין האַרץ. עס האָט איהם אָנגעהויבען באַנג טהון פאַר וואָס ער האָט נעכטען איהם ניט דערצעהלט, פאַר וואָס האָט ער ניט גערעדט מיט איהרע עלטערען, אפשר וואָלטען זיי דאַן ניט געלאָזט אידאַ׳ן פאָהרען, אפשר וואָלט זי נאָכהער אַליין פערשטאַנען אַז ער, הירשעל, איז פאַר איהר אַ גליק.

דערוויַיל איז אָנגעקומען דער צוג, מען האָט אָנגעהויבען אַריַינטראָגען אידאַ׳ס פּעקליך אין וואַגאָן, מען האָט זיך אָנגעהויבען געזעגענען. הירשעל האָט אַליין ערוואַרטעט אַז אידאַ וועט איהם עפּיס נאָך זאָגען, נאָר זי איז נאָך אַלין געווען פערנומען מיט איהרע חַבֵר׳טעס, מיט וועלכע זי האָט זיך שוין אָנגעהויבען געזעגענען. נאָכהער האָט זי זיך אַרויפגעוואָרפען אויף די עלטערען, אויף דער שוועסטער, זיך צוקושט מיט זיי און געוויינט. מען האָט שוין געהערט דעם צווייטען קלונג. די חַבֵר׳טעס האָבען אָנגעהויבען איילען, זי זאָל זיך שוין אין וואַגאָן זעצען. אויף גיך האָט זי זיך געזעגענט מיט דעם שוואָגער, מיט הירשלען און מעהר ניט געזאָגט ווי „זייט געזונד!"

פערוויינט מיט פולע אויגען טרערען, נאָר לאַכענדיג און פרעהליך, האָט זי אַרויסגעקוקט פון איין אָפען וואַגאָן פענסטער, און זיך איבערגערעדט מיט די בעגלייטער.

הירשעל האָט דורך דעם פענסטער בעמערקט נעבין אידאַ׳ן זעהר אַ שענעם יונגען מאַן וואָס האָט אַלי׳ן עפּיס פריַינדליך ניט אויפגעהערט צו רעדען מיט אידאַן. זי האָט אַלע מאָל איהם געענטפערט מיט אַ שמייכעל.

הירשעל האט געוואלט אריין אין וואגאן, און זאגען עפּיס אידאן אזוינס, וואס ער ווייסט אליין ניט, ווי אזוי ארויס צו זאגען. זיין גאנץ ביטער הארץ האט ער געוואלט איהר אויסגיסען. זאל זי חאטש וויסען, ווי ער ליידט, ווי ער מוטשעט זיך, און ווי איהר ארט דאס ניט. זאל זי וויסען ווי שלעכט זי איז, זי האט קיין הארץ ניט. ער וואלט איהר געזאגט, אז ער האט ניט פערדיענט, אז זי זאל זיך מיט איהם אזוי בענעהן. ער וואלט איהר געזאגט, אז זי האט איהם אבגענארט, זי איז געוועזען פאלש מיט איהם. אט וואלט ער געשריגען אויף איהר, זי גערזידעלט, אט וואלט ער געבעטען, געוויינט, זי זאל אויף איהם רחמנות האבען, ער וואלט... נאר אט הערט זיך דער דריטער קלונג און דער צוג ריהרט זיך און ריהרט זיך... הירשעל האט ווידער געזעהן ווי דער שענער יונגער מאן ביים פענסטער רעדט און שמייכעלט אזוי פרעהליך מיט אידאן, און ווייטער האט הירשעל גאר ניט געזעהן.

געהענדיג פון וואגזאל האט ער זיך פלוצים דערמאנט אין אלע אידא'ס פעהלער, קיין איינציגע מעלה האט ער אין איהר ניט געפונען. זי איז גאר ניט אזוי שען, זי איז גאר ניט אזוי קלוג, זי איז א שלעכטע, זי איז ניט דאנקבאר; ער, הירשעל, איז שטענדיג בלינד געוועזען. און זי האט נור געלאכט פון איהם. זי זיצט איצטער אין וואגאן מיט דעם יונגען מאן, און מען לאכט און מען פערברייננט פרעהליך. זיין הארץ האט איהם געזאטען פון כעס, ער האט עפּיס געזוכט נקמה האבען אין איהר.

אין א פאר מינוט שפעטער האט ער אידאן געזעהן שוין אין איין אנדער געשטאלט. איהרע גוטע בלויע אויגען קוקען אויף איהם אזוי פריינדליך און ערגעבען. זי רעדט אזוי קלוג, אזוי זיס, און ער געפינט אין איהר נור גוטע מעלות, קיין איינציגען פעהלער. ער זוכט צווישען אלע איהרע בעקאנטע הבר'טעס האטש איינע וואס זאל זיין עהנליך צו איהר, נאר ער געפינט ניט.

— אידא איז נור איינע, איינע. עס איז קיין גלייכען צו איהר ניט דא. איך האב זי פערשפּיעלט. איך האב צו שפעט זיך ארומגעקוקט, צו שפעט מיט איהר גערעדט, אבגעלייגט אויף דעם לעצטען טאג. איך האב זיך ניט געקענט פארשטעלען אידא זאל מיר אזוי ענטפערען...

ווען הירשעל איז געקומען אהיים האט איהם די דיענסט דערלאנגט א בריעף.

— דעם נאמן'ס א קינד האט דעם בריעף געבראכט, — האט זי געזאגט.

ער האט אין דעם אדרעס באלד דערקענט אידאס האנדשריפט.

(פארטזעטצונג קומט.)

געשיכטע און מאטעריאל צו געשיכטע.

א מענש דערמאנט זיך די אמאהליגע יאהרען אין פערשיעדענע לאגען, צו פערשיעדענע צוועקען.

אפט שטעלט זיך אב א גליקליכער, "מזל'דיגער" מענש, און בעטראכט דעם וועג, וואס ער האט דורכגעמאכט, דערמאנט די וויכטיגערע פאקטען פון לעבען. ערטהוטעס, מעהרסטענטהיילס, כדי נחת צו שעפען; כדי זיך צו לויבען פאר זיך, פאר הויז־געזונד און פריינד. עס הייסט: הערט און זעהט וואס איך בין, וואס איך קען! און ער ווארפט אלעמען אין פנים אריין זיין בינטעל מצוות און מעשים טובים! זיינע חכמות, זיינע גבורות, זיין הצלחה! וואס ער נעמט אין האנד אריין, ווערט גאלד; פון די ערגסטע געשעפטען — שמאלץ גריבער! און ער האט זיך קיינמאל פון קיינעם נישט געלאזט "שפייען אין קאשע אריין", נישט אויסרייסען, נישט אויסנארען!... אויסער, אז מען האט איהם אונטערטהעניג געבעטען; דעמאלט האט ער געהאלפען, מיט'ן גרעסטען פערגניגען געהאלפען!

און איין אונגליקליכער, וואס גראבעלט ער אין זיינע זכרונות?

ער זוכט האפנונג, טרייסט און גאנץ אפט אויך איין עצה אויף שפעטער!

ער האט אויך אמאל גוטע צייטען געהאט, עס האט איהם אויך אמאל געגליקט, און וואס אמאל איז געוועזען קען נאך אמאל זיין!

אויסהאלטען וועט ער אוודאי! ער האט אזוי פיעל איבערגעלעבט! ווער עס איז ארויס פון פייער, וועט ארויס פון וואסער!

טהייל מאל זוכט ער עפּיס אנדערש: עס פאלט איהם אליין פון דער האנד ארויס, עס ברעכט זיך אונטער איהם יעדע בריק, — צי זענען באמת שולדיג נור גאט און לייט? און ער אליין? צי האט ער שטענדיג געוועהלט דעם ריכטיגען וועג? אין אויג געהאט שטענדיג דעם ווירקליכען צוועק?

דאס זעלבע געשיהט ביי פעלקער.

גליקליכע פעלקער לערנען און דערצעהלען דער וועלט זייער געשיכטע, אום זיך אליין צו לויבען. יעדעס פאלק האט זיין אייגענע וועלטגעשיכטע, וואס ריהמט זיין קלוגשאפט, זיין רייכטהום, זיין העלדענמוטה, זיינע ערפינדונגען... מיט גאלדענע, הויך־שרייענדיגע אותיות ווערען פערשריבען די גליקען, די חכמות, די מעשים טובים! ארימע פעלקער זוכען אין זייער געשיכטע נור האפנונג, טרייסט און איין עצה אויף שפעטער!

ערשט נישט לאנג האט זיך ביי אונז געהערט נור איין געשריי: ווייטער! פארווערטס! מיט דער צייט, מיט דער פאליע! אל־דאס־גוטס וועט זיין, אי די רעכטע (פראוועס), אי כבוד, אי פרנסה בכבוד!

דער זייפענבלאז האט געפלאצט און דער עולם האט זיך אבגעשטעלט דערשראקען. דער עולם האט זיך אבגעשטעלט און אנגעהויבען קוקען צוריק, אנגעהויבען בעטראכטען דעם לאנגען וועג, וואס מען האט דורכגעמאכט, איבערטראכטען די צייט, וואס איז לאנג, אדער ערשט נישט לאנג, אריבער!

"— רעאקציע!" האט מען געשריגען. טהייל מיט פרייד, אנדערע מיט צארן און צער, אוןביידע האבען א טעות געהאט, עס איז קיין רעאקציע, נאר א געוועהנליכער, נאטירליכער און א ניצליכער דראנג צו היסטאריע! צו דער געשיכטע, אין וועלכער מען זוכט, וויסענדיג און נישט וויסענדיג, טרייסט, האפנונג, און אראטה אויף שפעטער!

און די היסטאריע דערציילט אונז פיעל, זעהר פיעל! זי זאגט אונז ערשטענס, אז מיר האבען אמאל גוטע, גאלדענע צייטען געהאט; אז מיר זענען נישט קיין געבוירענע שנארער, קיין אייביגע טעלערלעקער; אז מיר זענען אויך אמאל פריצים געוועזען און אין אייגען לאנד געלעבט, און מאנכע הויבען אן טראכטען: צי קענען די צייטען ניט צוריק קומען?

זי זאגט אונז, צווייטענס, אז צו פיעל שרעקען און אבהענדיג ווערען דארף מען אויך נישט. "אלעס דא געוועזען!" און מיר האבען נאך ערגערס, נאך שרעקליכערס איבערגעלעבט און הונדערטער מאל אויף אונזערע זייגערס קברים געזעסען, געלאכט און געוויינט!...

און דריטענס לערנט אונז די געשיכטע, אז מיר אליין זענען אויך אביסעל שולדיג, מיר האבען די צייטען נישט ריכטיג פערשטאנען ווייל די גוטע צייטען זענען געוועזען נישט פאר אונז! אמת, מיר האבען זיך אמאל צוגעהאפט צום טיש, אריינגעביסען אין פאשטעט, מיר האבען אויך אמאל אביסעל ווין פערזוכט, נאר — מיר האבען עס אונטער פרעמדע מאסקען געטהון! מיר האבען שטענדיג "הוצאה והכנסה", דעם גאנצען יודישען "אה" און "לה" אויף א פרעמדע קאנטא געשריבען! עס איז נישט פינסטערער געווארען, ווי מען זאגט און מען מיינט, פערקעהרט — עס איז העלער געווארען און ערשט ביי דער העלקייט האבען מיר אונזער פינסטער פנים דערזעהן!

דער דראַנג צו געשיכטע איז אַ פֿאָלקס־בעוועגונג.

צי איז אַ פֿאָלקס־בעוועגונג נור די סומע, נור דער סך הכּל, פֿון בעוועגונגען פֿון איינצעלנע מענשען, וואָס האָבען, דאַנק דער היסטאָרי־שער ערציהונג, דען זעלבען כאַראַקטער און רעאַגירען (ווירקען צוריק) אויף דער איינענער אָרט אויף די זעלבע אורזאַכען (סבּות)?

צי איז די פֿאָלקס־מאַסע טויט און עס לעבען אין איהר נור איינ־צעלנע העכערע און בעסערע מענשען, איינצעלנע פֿיינערע נאַטורען, — דאָס זויערטייג אינ׳ם טייג, — און זיי נור ערוואַכען, הויכען אין דעם עולם זייער הייסען אָטהעם, זייער „שם“ און די מאַסע לעבט ערשט דאַמאָלס אויף און ווירקט און טהוט, ווי אָנגעשטעקט?

און אפשר שלאָפֿען די אַלע אידעען, וואָס איינצעלנע מענשען טראָגען פֿאַר דער וועלט, אין אַלע הערצער, אין אַלע קעפּ, און פֿריהער נור ערוואַכען זיי ביי נערוועזע נאַטורען און זיי ערשט וועקען אַנדערע, און מיר האָבען צו טהון נור מיט וועקער, נישט ערפֿינדער?

און אפשר איז יעדעס פֿאָלק איין אָרגאַניזם און האָט זיין אייגענע נשמה, זיין אייגענעס קוואַלען פֿאַר געפֿיהלען און אידעען, און די נשמה, די גרויסע הויכע פֿאָלקס־נשמה, וואָס דרימעלט אונטער דעם לאַסט פֿון פּריוואַט נשמות מיט זייערע פּריוואַט־אינטערעסען ערוואַכט ערשט דעמאָלס ווען די געפֿאַהר ווערט אַלגעמיין, ווען עס ריהרט אָן דעם תּוך, דעם עיקר?

די פֿראַגען וועלען מיר איבערלאָזען פֿאַר פּסיכאָלאָגען, פֿאַר אונז איז גענוג דער פֿעסטגעשטעלטער פֿאַקט, אַז דער דראַנג צו היסטאָריע איז אַ פֿאָלקס־דראַנג, אַ ניצליכער פֿאָלקס־דראַנג, אָהן אַ שפּאָר פֿון רעאַקציע.

די בעוועגונג צו לערנען אונזער געשיכטע האָט נאָך אַ וויכטיגע מַעֲלָה, זי וועט אונז געבען דאָס, פֿאַר וועלכען עס ציטערן אַזוי די „אַלטע מַשְׂכִּילִים“, וואָס האָבען איבער דער גאַנצער צייט גאָר נישט גע־לערנט און נאָר נישט פֿערגעסען, און מיט וועלכען אונזערע פֿיינד שרעקען איבער די וועלט. זי וועט אונז געבען דעם ווירקליכען „כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים“ די יודישע אַחְדוּת, וואָס איז ביז אַהער ליידער נור אַ חָלוֹם געוועזען, אַ בייזער חלום פֿאַר אַנטיסעמיטען און אַלטע משכּילים!

און פֿראַנק און פֿריי מעגען מיר דערמיט אַרויסטרעטען! אויב אונ־זערע „אַלטע משכּילים“ וועלען אויסגיעסען נאָך איין איימער טרעהרען, שאַדט נישט, וועלען זיי געשווינדער אויס־און אָבטריקענען און די אַנטי־סעמיטען האָבען גענוג צו טהון מיט׳ן „בּלבּול־דם“, זיי זאָלען זיך אַזוי שטאַרק מיט׳ן „כל ישראל חברים“ אינטערעסירען! און עס איז שוין צייט איינצוזעהען, אַז מיר מוזען צוזאַמענעהמען אַלע אונזערע צעוואָרפֿענע קרעפֿטען און אַרבייטען פֿאַר זיך!

דאָס צו פֿערשטעהען איז לייכט; נאָר פֿון „פֿערשטעהען“ קומען קיין גרויסע זאַכען נישט אַרויס. גרויסע זאַכען זענען פֿייגעל, וואָס נעסטען אין האַרץ, נישט אין מוח, און איין עכט יודיש האַרץ קען אונז געבען נור די געשיכטע!

מען דאַרף לערנען, מען דאַרף שטודירען אונזער געשיכטע! מען דאַרף זי אויך בויען, זאַמלען ציעגעל פֿאַר איהר! מען דאַרף זאַמלען מאַטעריאַל! און דאָס מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פֿון אונזער צעוואָר־פֿען פֿאָלק, איז צעוואָרפֿען און צעשפּרייט אויף אַלע „שִׁבְעָה יַמִּים“, אין אַלע קריי־ווינקעליך, אין קעלער און אויףביידעם פֿוילען אַלטע רייסטער, אַלטע חברה־ביכער, אַלטע ספרים — דער אוצר פֿון אונזער געשיכטע! — ראַטיוועט די אויפשריפֿטען פֿון מַצֵּבוֹת איידער עס שווענקט זיי אָב דער רעגען, איידער עס וועט די מצבות אַליין אַריינציהען און איינ־שלינגען די ערד; ראַטיוועט רייסטער און ספרים, איידער עס וועלען זיי אויפפֿרעסען די מייז! די אַלטע שֵׁמוֹת זענען אונזער נְשָׁמָה־שֵׁמוֹת, היט, קאָפּירט און בעהאַלט!

די געדאַנקען האָט אין אונז אויפֿגעוועקט דאָס בעקומענע בוך: „רייסטער און אויפשריפֿטען, געזאַמעלט מאַטעריאַל צו דער יודישער גע־שיכטע אין רוסלאַנד“.

דאָס בוך האָט אַרויס געגעבען די פּעטערבורגער געזעלשאַפֿט פֿאַר פֿערשפּרייטען בילדונג צווישען די רוסישע יודען. געאַרבייט ביים זאַמלען האָט די עטנאָגראַפֿישע היסטאָרישע מיסיאָן, וואָס איז בעשטאַנען פֿון די הערען: מ. מ. ווינאַווער, א. ב. הארנפֿעלד, ל. א. סעוו, מ. ג. סירקין, לעווין, אַנטאָקאָלסקי, בראַמסאָן, פּרוצקוס, ווייגשענקער, ווינער, וואָלטקע, הערצפֿעלד, גאָלדבערג, גאָלדשטיין, זיידענמאַן, קאַי, לעווין, לוריאַ, פּפּערפּעקאָוויין, פּאָנאַריעלסקי, פּאָזנער, פּאָראָדאָווסקאַ־יאַנאָווסקאַ, טענענבוים, טריוואַס, טריקוס, טובים און פֿערבער. אַ יישר כח אין נאָמען פֿון גאַנצען פֿאָלק!

אינטערעסאַנט איז פֿאַר אונז די שטעלע אין דער פֿאָרעדע פֿון בוך, וואו די מיטאַרבייטער זאָגען: די אידעע, צו בעשעפֿטיגען זיך מיט אונזער אַרבייט, איז געבוירען געוואָרען אין אַ פֿערווירטער און טונקעלער צייט. פֿערמישט און פֿערווירט איז אויך געוועזען די געזעלשאַפֿט, וואָס האָט זיך דערצו גענומען, עס זענען געוועזען פֿאָרשטעהער פֿון פֿערשיע־דענע דורות מיט אָבגעריסענע שטיקער פֿון פֿערשיעדענע אידעען — אַל־געמיין מענשליכע, אַלגעמיין רוסישע, יודישע... אין די הערצער איז גע־וועזען איין אָבקלאַנג פֿון פֿערשיעדענאַרטיג דורכגעלעבטע לעבענס פֿאַק־טען, פֿון פֿערשיעדענאַרטיגע געפֿיהלען! פֿעראייניגט האָט אונז אַלע נור דאָס טונקעלע געפֿיהל אַז מען דאַרף עפּיס טהון, שטודירען, ער־קלערען ...און, טאַפּענדיג אין דער פֿינסטער, האָבען מיר זיך אָנגעשלאָ־גען אָן דער אַרבייט פֿאַר דער יודישער געשיכטע..... נאַר, וואָס מעהר מיר האָבען געאַרבייט, ליכטיגער, העלער האָט זיך אונז בעוויזען אונזער ציעל! די פֿ ע ר ג אַ נ ג ע נ ה י י ט האָט זיך צוזאַמענגעגאָסען מיט דעם היינ־טיגען טאָג; אינ׳ם אַלטען האָבען מיר דאָס נייע, און אין נייעם דאָס אַל־טע דערקאַנט! ...דאָס לעבען, דאָס אונמיטעלבאַרע, אָפֿט גרעבליכע לע־בען, מיט זיין גאַנצער העלקייט און פֿערשיעדען־אַרטיגע פֿאָרמען, מיט אַלע זיינע קליינינקייטען און זיגזאַקען האָט אונז אַרום גענומען פֿון אַלע זייטען... נאַר מיר וואַקעלדיגע און שוואַכע זענען אַרויס פֿון דעם באָד שטאַרקע און פֿרייע... „דער פֿערשטאַנד האָט אָנגעהויבען רע־דען, די האָפֿנונג בליהען...“

„ציינד ווייסען מיר, אַז מיר ל ע ב ע ן, אַז מיר ו ו י ל ע ן און ו ו ע ל ע ן לעבען!“

—ץ.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau

אל כל דורשי ציון ושוחרי שפת קדשנו!

צרכי בני עמנו מרובים ומצבם החמרי רע מאד, בעוד אשר שאלותיהם ועניניהם בחיים ובספרה רבו ועצמו בימינו אלה ומחכים לברור וללבון כמשפט, כל אלה ימריצונו להוריד מעתה בשביל הקוראים ברוסיה את מחיר העתון הנודע

הַשָּׁבוּעַ

שהיה עד כה׳ 5 רו״ב לשנה, עד המחיר היתר זול:

3 רו״ב לשנה, 2 רו״ב לחצי שנה

למען תמצא יד כל קורא עברי ברוסיה לאסוף אל ביתו את העתון הציוני והלאמי הזה, היו״ל בעיר ווין בעזרת בחירי סופרינו, ואשר קנה לו כבר שם טוב במפעליו השונים בעולם חיינו וספרתנו במשך שנות-קיומו.

„השבוע" שם לו למטרה: להשכיל לבני עמנו, להעירם לפעלה ולמעשה להפיץ תורת אמת והשכלה נאמנה, להרחיב את הרעיון הלאמי והציוני ורעיון הישוב בא״י.

„השבוע" איננו מתחרה בשום עתון עברי אחר, לו ערך בפני עצמו ערך תמידי וקים, וכל קורא עברי ימצא בו את חפצו.

„השבוע" יביא בכל גליון — המכיל שני גליונות בדפוס במעטפה מיוחדה — את הפרקים הקבועים האלה; א) מאמרים ראשיים בשאלות הזמן, הנוגעות בישראל בכל מקומות מושבותיו; ב) שדה צופים, שימת עין בעתונים ובספרים ובקרת על מאמריהם הנוגעים בישראל: ג) ממחנה צוררינו, כל דבר הנוגע בתנועה האנטיסמיטית בכל מקום ומקום; ד) השבוע, ברור ולבון המקרים היהר נכבדים, אשר נקרו ויאתיו בעולם היהודים, במשך השבוע; ה) מבשרת ציון, כל דבר הנוגע להתנועה הציונית, המדינית והמעשית, ולכל מפעלי רעיון הישיב בא״י: ו) נפוצות יהודה, חדשות מאחב״י בכל ארבע כנפות הארץ ומכתבים על דרכיהם וחייהם: ז) אוצר הספרה. הפרק הזה יפאר וישכלל בעמל מיוחד. בו יבואו מאמרים בחכמת ישראל, קורותיו ותולדותיו בעתים ובארצות שונות, ידיעות ספרתיות, מאמרי בקרת, ביבליוגרפיה, שירים וספורים בסגנון מיוחדים: ח) פיליטון, תמונות וציורים, שיחות ספרתיות וחזיונות הומוריסקות ומלי דבדיחותא מסופרים מומחים במקצוע הזה: ט) בכל מכל כל, חדשות כלליות ומקרי היום.

„השבוע" משלם לכל סופריו בעד פרי עטם ויש איפא לאל ידו לרכוש אליו את טובי סופרינו ברוסיה וחו״ל, החיים על עטם.

„השבוע" יבוא לקוראיו ברוסיה דרך ווארשא בסדר היתר נכון ויתן לחותמיו תו״מ ע״פ התנאים המבארים הלאה את

התשורות האלה:

א) „האשכול" מאסף ספרתי ומדעי, המכיל כעשרים גליונות בדפוס מאמרים מגדולי סופרי ישראל וחכמיו בכל מקצעות ספרתנו (מחירו לבד הוא 1.20 רו״כ). את התשורה הזאת נתן לכל המשלמים כסף החתימה בעד כל השנה עד 15 יאנואר הבא (למנין הרוסי), וכל הקודם זכה!

ב) ס׳ **חליפת מכתבים**, מכילים דברי חכמה ובקרת על ספרים ועל חכמים מפארים, בין ר׳ אברהם יעקב ווייצנפלד ובין ושי״ר, שוח״ה, מיזס, צוויפיל מנדלסון, נפתלי קעלער, ישראל יפה (ש״ץ בקאליש), ועוד ועוד ובראשו תולדות ר׳ א״י ווייצנפלד, פרק אחד לקורות ההשכלה בקראקא (מחירו לבד הוא 75 קאפ׳) לכל המשלמים כסף החתימה לחצי שנה.

הנה כן במחיר שלשה רו״כ לשנה או שני רו״ב לחצי שנה יהי להקורא, מלבד עתון שבועי מלא וגדוש ענינים מועילים ונעימים, גם ספר רב הכמות והאיכות, באופן אשר „השבוע" יעלה לו באמת רק למחיר 1.80 רו״כ לשנה, 1.25 רו״כ לחצי שנה -- מחיר עתון עברי, שלא היה עוד לעולמים!

את מחיר „השבוע" ע״פ ההנחה החדשה, כרשום למעלה, נחוץ לשלוח ישר אל עורכו הראשי:

Redacteur J. S. Fuchs, Krakau, Galizien.

או לכל סוכנינו שלא ע״מ ל״פ. אולם החותמים על „השבוע" ע״י סוכנינו הידועים שע״מ ל״פ צריכים להוסיף על המחיר הנ״ל 25%. בביאליסטאק וסביבותיה אפשר לחתום על „השבוע' ע״פ מקחי הרידקציה ע״י: אברהם פוכס, מוה״ס אינדיצקי ומוה״ס ש. ריפשיץ, השולחים גם גליון למבחן לכל דורש.

פריילינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין אקורצע צייט דורך בריעף אין זשארגאָן, רוסיש און דייטש. די מעטאָדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה אַ מארקע. ניט זוימט און פרעגט אָן ביי:

Mme. Naiditsch, Dawid-Horodok, Gouv. Minsk, Russie.

נור מיט עטליכע רובל

קאן יעדער מענש ביי זיך אויפ׳ן אָרט אַ גוטע פרנסה אַיינפיהרען אַזוי ווי איך גיב צו ערקלערען דורך אַ בריעף געגען אַ 7 קאָפּ׳ מאַרקע.

אדרעסירען:

Mr. Naiditsch, Post-Restant, Warschau, Russie.

היט זיך!

פיר א נאכגעמאכטען

און פאָדערט נור דעם ריכטיגען און פאָלשטענדיגען ספר **שבט יהודה** מיט די צוויי וויכטיגע היסטאָרישע צוגאבען. פון יצחק פונק׳ס פערלאַג.

1) גזרת ת״ח–ות״ט בעשריבען די שרעקליכע הריגות, יסורים, און ענוים, וועלכע יודען זענען דאן אויסגעשטאנען.

2) מסעי הצלב, אריכטיגע היסטארישע בעשרייבונג פון די קרייצפאַהרער: אלע שרעקליכע הריגות און שחיטות וועלכע יודען זענען דאן אויסגעשטאנען.

פאָדערט דעם שבט יהודה פון יצחק פונק׳ס פערלאג וועלכער איז דער ערשטער ערשיענען אין דער זשארגאנישער שפראכע און וועלכער איז אם בעסטען אָן גענומען געוואָרען. אַ בעווייז דאַצו דאָס די ערשטע אויפלאגע וועלכע איז בעשטאנען פון פיעלע טויזענדער עקזעמפליאַרען איז אין א קורצע צייט פערקויפט געוואָרען אין גאנצען: און יעצט האָב איך איהם אַפגעדרוקט פון דאָס ניי נאָך פיעל בעסער און שענער ווי די ערשטע אויפלאגע.

דיזער ספר איז ביז איצט געוועזען אין דער העבּרעאישע און אויך אין פיעלע אנדערע שפראכען, און איז אָנגענומען געוואָרען ביי אלע יודען אין דער גאנצער וועלט און מחמת זיינע פיעלע השיבות איז ער פערקויפט געווארען לאלפים ולרבבות.

יעצט האָבען מיר געפונען פיר נייטהיג, דיזען טהייערען ספר, איבער צוזעטצען אין ריינעם זשארגאָן בכדי צו צייגען אונזערע לעזער די גרויסע חסדים וואָס גאָט טהוט מיט אונז.

עס איז איבריג צו ריהמען דיזען טייערען ספר, דען ווער פון די העברעאישע לעזער האָט ניט געלעזען אָדער געהערט פון דיעזען ספר. ווען פון די לעזער האָט ניט איבעראשט די פיעלע שרעקליכע און שוידערהאַפטע צרות וועלכע יודען זענען אין פיעלע צייטען אויס־געשטאנען; די אלע לעזער ווייסען ווי וויכטיג דיזער טהייערער ספר איז.

יצחק פונק אין ווילנא

מערקט אייך און פאָדערט נור דעם ריכטיגען און פאָלשטענדיגען

שבט יהודה פון **יצחק פונק׳ס** פערלאג.

אדרעססע: **Buchhandlung Jsak Funk, Wilno.**

הַשִּׁלֹחַ.

יצאה לאור חוברת נאוועמבר ונשלחה להחותמים.

וזה תוכנה:

א) תורת חיים ג. ד״ר ש. ברנפלד.
ב) הטוב והרע (המשך), הלל צייטלין.
ג) זכרונות תונה, ברשדסקי.
ד) מנהג ישראל, ש. א. האראדעצקי
ה) כלי הזמר בישראל, (המשך) פ. מינקאווסקי.
ו) משוררת עבריה באמיריקא, יעקב ז. רייזין.
ז) שני נביאים, שיר, י. ל. ברוכוביץ.
ח) מוסר היהדות (המשך), דר. ד. ניימארק.
ט) קהלות יעקב, י. ד״ר ב–ד.
י) מחשבות ומעשים, רבי קרוב.
יא) ענינים שונים (מכתב אל העורך א. א. לוברסקי. מקור השם „יואל", פ. ה ווטשטיין „מליצי ישראל", ב. הערה, נחמן חסיד)

מחירו לשנה 6 רו״ב, לחצי שנה 3 רו״ב.

נמצאו לממכר כרך I, II, IV, V מכורכים ומחיר כל אחד 3,40 ר׳.

Verlag „ACHIASAF" Warschau.

DOM AGENTUROWO-KOMISOWY

WACŁAW HENRYK KREMKY.

AGENTURA i SKŁAD FABRYCZNY

WYROBÓW PERFUMERYJNYCH

A. SIOU & Co. w Moskwie.

REPREZENTACJE DOMÓW ZAGRANICZNYCH.

Warszawa, Leszno Nr. 22.

Ch. Ritzenberg.

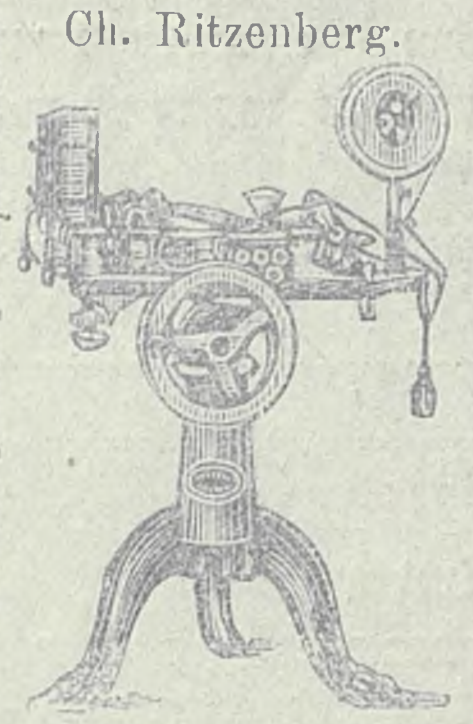

Warszawa, Dzika 44.

די בעוואוסטע פאבריק פון גילזען מאשינען ארבייט אויס אויך מאשינען צו שטאָפ-גילזען נייעסטער סיסטעם. פיר גוטהייט און דויערהאפטיגקייט ווירד גאראנטירט.

ברוכ-בענדער!

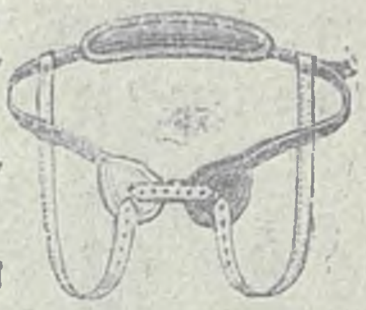

האלטען איין דען שווערסטען ברוך אונד דריקען נישט דעם קערפער. נאגראדע פאָן דאָקטאָרסקע אויסשטעלונג.

D. MOSZKOWSKI,
Warszawa, Muranów 16.

„א. גאסעלניק׳ס אויסגאבען!“

אונטער דיזען נאָמען האָט אָנגעפאַנגען צו ערשיינען דורך די בוכהאַנדלונג פון אברהם גאָסעלניק, ווילנא, האָספיטאַלני 349 אַ גאַנצע סעריע פון פאָפולער־וויסענשאַפטליכע און בעלעטריסטישע ווערקע פון די בעסטע זשאַרגאָנישע שריפטשטעלער און איבערזעצער.

ביז יעצט האבען ערשיינט:

1) די לעהרע פון לעבען (פיזיאָלאָגיע), ערשטער שיעור, פרייז 10 ק׳.
2) בילדער פון טהיער לעבען, נאָך רובאקען, פרייז 40 ק׳.
3) דאָס פפלאַנצענלעבען (באָטאַניק), פרייז 30 ק׳.
4) ווענמס גלויבען איז בעסער? ערצעהלונג פון גראף ל. טאָלסטאָי, פרייז 5 ק׳.
5) סאָקראַטעס דער גריכישער פילאָזאָף, פרייז 5 ק׳.
6) די לעהרע פון לעבען (פיזיאָלאָגיע), 2־טער שיעור, פרייז 20 ק׳.

אין די זעלבע בוכהאַנדלונג איז אויך דער הויפט פערקויף פון אַלע קאָטיקס אויסגאַבען:

1) ווי האָבען מענשען געלעבט מיט איינינע טויזענד יאָהר צוריק, פרייז 10 ק׳.
2) ערצעהלונגען וועגען ווילדע מענשען, פרייז 10 ק׳.
3) אַרבייט און קאַפיטאַל, פרייז 10 ק׳.
4) וועגען לופט, פרייז 10 ק׳.
5) אדם הראשון׳ס דורות אָדער די פּאָרהיסטאָרישע צייט פון מענשען פרייז 20 ק׳.
6) ווינטער אַבענדען, אַלע 3 טהייל צוזאַמען פרייז 25 ק׳.
7) היים משרת, ערצעהלונג פון ד. פינסקי, פרייז 3 ק׳.
8) שטריימיל, ערצעהלונג פון י. ל. פרץ, פרייז 3 ק׳.

אויסגאבען „צייט־גייסט“:

1) די איביגע מלחמה אין דער נאַטור, פרייז 10 ק׳.
2) דער פערפאַלענער, ערצעהלונגען פון ד. פינסקי, פרייז 10 ק׳.

עס געפינט זיך אין דרוק און קירצליך וועלען ערשיינען:

1) די וואונדערליכע ערפינדונגען פון נײנצענטען יאהרהונדערט (נאָך רובאקין).
2) די לעהרע פון לעבען, 3-טער שיעור, און פיעל אנדערע.

אין די זעלבע בוכהאנדלונג געפינען זיך אלע אנדערע וויסענשאפטליכע און נוצליכע זשארגאָנישע און העברעאישע ווערקע.

אין קורצען וועט ערשיינען:

1) אברהם לינקאלן, ביאָגראפיע.
2) שלמה מיימון, ביאָגראפיע.
3) קליינע ערצעהלונגען פון ד. פינסקי או. א.
4) איבערזעצונגען פון די בעסטע אייראָפעאישע שריפטשטעלער.
5) די מערקווירדיגקייטען פון נײנצעהנטען יאהרהונדערט.

בוכהענדלער קריגען בעדייטענדען ראבאט! בעשטעלונגען ווערען פינקטליך ערפילט!

אדרעסע:

Buchhandlung A. HASSELNIK, Wilno, Hospitalstr.

האנדעלס שולע אין זגיערז

מיט אלע פראוועס!!!

זיך צו ווענדען אויף דיא אדרעססא

Isucher Schwartz, ZGIERŹ, Gouv. Petrokow.

ציוניסטען אוהרען.

מארקע געזעצליך געשיצט.

אוהרען אויס איינער דער בעסטען גענפער אוהרען-פאבריקען. פראכטפאָללעס אויסזעהן, גאראנטירט אויף 6 יאהר פיר דויערהאפטיגקייט אונד פינקטליכקייט אן א שום רעפעראַציע. אויףביידען זייטען דער קאפערטע און אויף דעם ציפערבלאט בעפינדען זיך זעהר שענע עמאלירטע אויפשריפטען לויט אבענשטעהענדער אבבילדונג.

די אוהרען זינד פאבריצירט פון איינער שווייצערישען פאבריק צום אנדענקען דעם באזעלער קאנגרעססעס אונד דאהער בעזאנדערס אללען ציוניסטען צו עמפפעהלען.

נאך פראנקרייך אונד אמעריקא זינד פיעל אוהרען פערקויפט געווארען איך בין זיכער, דאס אלע קויפער ווערדען העכסט צופריעדען זיין.

פרייז פון ציוניסטען־אוהרען:

שטאהל אנקער איינע זייטע אָפפען ערסטער קוואליטעט 9 רובעל.
„ „ עקסטרא „ 10 „
„ „ביידע זייטען גערעקט „ „ 11 „
„ „ פיר דאמען 10.50 „

זילבערנע אנקער ביידע זייטען גערעקט:

„ שליסעל אויפצוג עקסטרא קוואליטעט 14 רובעל.
„ רעמאנטואר „ „ 15 „
„ פיר דאמען „ 13.50 „

צו יעדער אוהר ווירד צוגעגעבען גראטיס איינע פראכטפאללע קעטטע מיט קאמפאס מגן דוד פון עכטען אמעריקאנישען גאלד. די אוהרען ווערדען געשיקט פר. נאכנאהמע נאך עמפאנג 4 רובעל אנגאבע.

די הויפט־ניעדערלאגע דער ציוניסטען אוהרען פיר גאנץ רוסלאנד און פאלען איז ביי

ש. בודראצקי, ווארשא, גראניצשנא שטר׳ 6.

Sz. Budrazki, Warszawa, ul. Graniczna 6.

בקאוונא ובסביבותיה.

סוכן הנני להמליץ והצפירה זה שנים רבות, וגם על שנת 1900 הבע״ל מקבל אני הותמים על מכה״ע הנ״ל, כן גם על מכה״ע דער יוד, השלח ועל הביבליאָטהעק של הוצאות אחיאסף ותושיה, וההותמים ע״י מקבלים את העלים והנומערן ישר מהרדקציות תמידים כסדרם.

כן ימצאו תמיד למכירה בבית מסחר הספרים שלי כל ספרי אחיאסף וספרי תושיה אשר יצאו לאור עד היום הזה.

יצחק הורוויץ — או ה. ל. מייעראָוויץ.